

EKONOMICZNE NAUKI

Жакенова А.К. ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ И СХЕМЫ ОТМЫВАНИЯ ДЕНЕГ И ФИНАНСИРОВАНИЯ ТЕРРОРИЗМА. 3

Кожухметов З.К., Хисамутдинов Р.Ш. МИРОВАЯ ТРАНСПОРТНАЯ СИСТЕМА И РЕГУЛИРОВАНИЕ ЕЕ УСТОЙЧИВОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. 11

Belova T., Butrii A., Dubinska O. EVALUATION OF PRODUCT COMPONENT IN MARKETING ACTIVITY OF THE COMPANY 17

Петрига О.М., Прус Ю.О СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА І ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 23

Сухацька І.Ю., Білова Н.А., Чириченко Ю.В. ТЕХНОЛОГІЇ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ РЕСТОРАНІВ ТА ІНШИХ ЗАКЛАДІВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ 30

Серебренников В.М., Серебренникова В. В. ЭЛЕМЕНТЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ РИСКА. 36

Романова А. А. ВІЗОВА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА АКТИВІЗАЦІЇ В'ЇЗНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ. 43

Шпак С..А. ФАКТОРНЫЕ ПОТЕНЦИАЛЫ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ И ИХ РАЗНОВИДНОСТИ..... 60

ZARZĄDZANIE

Orpanasenko S. MERITOCRACY AS AN INSTRUMENT FOR BUILDING AN EFFECTIVE STATE IN THE MODERN WORLD 84

Grynchyshyn S. S. STATE REGULATION OF YOUTH EMPLOYMENT IN UKRAINE 94

Musienko A.V. STATE REGULATION OF TRANSPLANTOLOGY IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION 104

PRAWO

Sofina I.I., Kuzhanova K.A. APPLICATION OF CRIMINAL PENALTIES ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT: A HISTORICAL REVIEW OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN..... 111

Nauka i Studia

Przemyśl
Nauka i studia
2018

Wydawca: Sp. z o.o. «Nauka i studia»

Redaktor naczelna: Prof. dr hab. Koretskiy M.H.

Zespyi redakcyjny:

dr hab. Jerzy Ciborowski
 dr. hab. Antonova L.W.,
 dr. hab. Dacij N.W.,
 dr. hab. Bova T.W.,
 dr. hab. Elībieta Zawadzki,
 dr. hab. Rudrkievich I.V.,
 dr. hab. Sychenko W.W.,
 Katarzyna Szuszkiewicz.
 dr. hab. Aneta Lukaszek-Solek ,
 dr. hab. Adam Lichota ,
 dr. hab. Arkadiusz Klimczyk,
 dr. hab. Agnieszka Malinowska ,
 dr. hab. Grzegorz Seweryn ,
 dr. hab. Lech Adamus ,
 dr. hab. Marcin Apostol

Redakcja techniczna:

Irena Olszewska,
 Irina Schaschenko,
 Grażyna Klamut.

Dział sprzedaży:
 Zbigniew Targalski

Adres wydawcy i redakcji:
 37-700 Przemyśl, ul.
 Łukasińskiego 9
 ☎(0-16) 658 32 10

e-mail: praha@rusnauka.com

Druk i oprawa:

Sp. z o.o. «Nauka i studia»

Cena

54,90 zł (w tym VAT 22%)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

*Żadna część ani całość tej publikacji nie może być bez zgody
 Wydawcy – Wydawnictwa Sp. z o.o. «Nauka i studia» – reprodukowana,
 Użyta do innej publikacji.*

© Kolektyw autorów, 2018
 © Nauka i studia, 2018

complete denial of basic human rights. Probably every seventh citizen of the Soviet Union served his sentence in a camp on the territory of Kazakhstan. In fact, the Gulag can be called a prison, but as far as historical materials allow to analyze, it is most likely that these camps had a function of using prisoners' labor for the benefit of society and the country. Simply in modern language - "public works".

With independence, Kazakhstan recognized the life, rights and freedoms of man as the highest value in the Basic Law. In a short period of time, very important legal, economic and structural reforms were carried out, which made it possible to largely get rid of the status of the country of the camps.

Today, Kazakhstan has implemented a number of systematic measures in the field of protecting human rights and freedoms. Kazakhstan actively joined to the most important international acts in the field of observance of human rights. At present, our country is a full-fledged subject of international law and a party to more than sixty multilateral universal international human rights treaties, including seven United Nations human rights conventions.

Justifying the conclusions, it is permissible to note that other alternative punishments, such as the talion institution, the payment of the "kun", the death penalty, property retribution, fines, were known earlier to the criminal legislation of Kazakhstan.

Thus, the system of alternative punishments is inherent in the criminal legislation of Kazakhstan and developed within the general system of punishments. However, previously these punishments were not popular as a real alternative to imprisonment, capable of solving the tasks of combating crime. This attitude to alternative types of criminal punishment is formed in the modern period and is associated with the cooperation of states on humanitarian issues.

References:

1. http://css.unodc.org/pdf/criminal_justice/10-52547_3_Custodial_3_ebook.pdf
2. <http://www.tarih-begalinka.kz/ru/timetravel/page3244/>

paid his relatives 1,000 sheep, 500 for a woman, and for a sultan kun it was already varied up to 7,000 heads [2].

The death penalty for the murder of a man was appointed only when the wife killed her husband. The death penalty had its place in the case when the husband becomes a witness to the adultery of his wife, or the fact of blasphemy would be seen. This type of criminal punishment was applied in two varieties: stoning and removal. For beatings, insults, a certain amount of livestock was also paid. With regard to beating, "27 cattle" were collected. Sons of disrespect were punished "in a special way": the culprit was seated on the cow face to tail tied to the neck felt, and then the cow was driven around the village, while the perpetrator was beaten with a whip. When the theft was taken into account the cost of the kidnapped and the kidnapper returned the owner "three times nine (27) times stolen." If the cattle were stolen, "the guilty must give one camel to the camels, one horse to the horses, one horse to the sheep. One hundred camels were equated with 300 horses and 1000 sheep.

The rape of a married woman was equated with murder. The perpetrator of the rape of an unmarried woman was obliged by the consent of the parents to marry her with the payment of the agreed fine for the dishonor. Criminal responsibility was usually carried by the guilty one. At the same time, the principle of collective responsibility of the related group was preserved (close relatives, relatives). If, for example, the defendant did not appear in the court or could not pay the imposed kun, then he was recovered from his relatives or aul.

In this case, the relatives and residents of the village were given the right to act with the defendant at their discretion. The entry of the territory of Kazakhstan into Russia inevitably led to the penetration of Kazakh law along with the traditional Kazakh law of the norms of all-Russian law, which replaced the payment of "kun" by a fine that was paid in the form of a monetary loan.

After 1917, the legislation of the socialist state attempted to exclude the penalty as a measure of criminal punishment, but already in the Criminal Code of the RSFSR in 1922 the fine was reinstated in the criminal penal system. The next step in the development of alternative measures of punishment was the appearance in the Soviet space of correctional camps, the Gulag with its punitive system of totalitarianism and

EKONOMICZNE NAUKI

Жакенова А.К. Основные понятия и схемы отмывания денег и финансирования терроризма

Жакенова А.К.

*Национальный исследовательский ядерный университет
«Московского инженерно-физического института», Россия*

Основные понятия и схемы отмывания денег и финансирования терроризма

Юридическое и законодательное определение понятия отмывания денег впервые появилось в США в 70-х – 80-х годах XX века. Термин означал процесс преобразования нелегально полученных доходов, прежде всего от реализации наркотиков, в легальные доходы.

Венская конвенция ООН 1988 года о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ определила отмывание средств как преступление отмывание связанных с наркотиками денег, тогда как преступления, не связанные с оборотом наркотиков, например, уклонение от уплаты налогов, не подпадали под приведенное определение преступлений, связанных с отмыванием доходов.

В результате накопления опыта борьбы с отмыванием денежных средств, полученных преступным путем, в Варшаве 16 мая 2005 года была подписана Конвенция Совета Европы 2005 года об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности, принятая в Страсбурге в 1990 году, в которой под отмыванием денег понимается не только легализация доходов, полученных от наркоторговли, но и легализация доходов, полученных от других видов незаконной деятельности.

С созданием в 1989 году Группы разработки финансовых мер борьбы с отмыванием денег (далее – FATF) словосочетание «отмывание денег» стало международным юридическим термином.

С точки зрения FATF, под отмыванием понимается процесс сокрытия или маскировки существования, незаконного происхождения, движения, назначения

или использования имущества, или денежных средств, полученных незаконным путем.

Таким образом, отмывание денег - это легализация денежных средств, полученных незаконным путём, то есть их перевод из теневой, неформальной экономики в экономику официальную для того, чтобы иметь возможность пользоваться этими средствами открыто и публично.

В официальных документах именуется «легализация (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретённых преступным путём». При этом, форма денежных средств может меняться как с наличной на безналичную, так и наоборот.

При отмывании происходит сокрытие истинного источника доходов, подмена реальных сделок формальными, извращается экономический смысл, при этом на начальном этапе отмывания средств могут подделываться документы, использоваться документы третьих лиц, для окончательной легализации средств используются нормы законов о добросовестном приобретателе и многие другие.

Финансирование терроризма – это деятельность, направленная на предоставление или сбор средств (в том числе денежных) с целью их последующего использования для подготовки и совершения террористического акта террористом либо террористической организацией.

Определения понятия «финансирование терроризма» находятся в Международной конвенции о борьбе с финансированием терроризма 1999 года, а также в документе «Типовое законодательство об отмывании денег и финансировании терроризма» от 1 декабря 2005 года Организации Объединённых Наций и Международного Валютного Фонда.

По сравнению с отмыванием денег, денежные средства на финансирование терроризма используются для реализации соответствующих целей, а не для сокрытия незаконной прибыли. Террористические капиталы не всегда имеют нелегальные источники происхождения. Как правило, они направлены на покрытие бытовых расходов, таких как приобретение питания и

Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held in Milan, the participating States adopted Resolution No. 16, which focused on reducing the number of prisoners, preferring alternative measures of punishment and social reintegration of offenders. In 1986, the Committee of Ministers of the Council of Europe adopted a resolution entitled "Some measures alternative to imprisonment". In this Resolution, the Committee also recommended that governments of participating States introduce various alternative punishments and consider the possibility of their inclusion in the Criminal Code. The Committee invited participating States to consider public works programs that would provide an opportunity for active resocialization of the perpetrator.

The history of development of alternative punishments in Kazakhstan shows that this practice was applicable even in the very first systematized regulatory legal act such as "JetiZhargy".

This document contains questions of state, criminal, civil, family and procedural law. The complementary link was the norms of the sharia, in particular, punishment for blasphemy and the transition from Islam to a different religion. Undoubtedly, the main role was assigned to criminal law issues that included the following types of crimes: murder, mutilation, rape, theft, beating, insult, adultery, incest.

As a rule, the restriction of freedom in the medieval Kazakh society was not seen as a rule of conduct sanctioned by the supreme authority, but methods were used which for imprisonment would become a "historical alternative". In the ordinary Kazakh law, the numerous vestiges of patriarchal-tribal customs, among which the talion institution distinguished, had their significance and safety. The people will call it "blood feud", which in the broader sense of the word is defined as "equal retribution".

Due to its unlimited nature and the change of priorities on the part of the Russian legislation regarding man and society, by the end of the XIX century it is losing its significance. "JetiZhargy" concerning the persons who committed murder has allocated such alternative, as tax farm - "kun". The size of the kun depended on the social status of killed. For example, for the murder of an ordinary nomad, the killer

behavior, and, thus, to reduce the risk of repeated offenses. However, this task the imprisonment, as a rule, does not execute [1].

On the contrary, available data shows that prisons rarely have a correctional treatment and usually create conditions for further involvement of prisoners in criminal activities, pushing them to commit offenses. As a result, persons who are out of prison, relatively soon will be imprisoned again, which does nothing to reduce the overcrowding of prisons or increase security in the communities. Most prisoners in all countries of the world before committing a crime were in economically and socially unfavorable conditions. Poverty, unemployment, lack of shelter, broken families, medical records containing data about psychological problems and mental illness, drug and alcohol abuse and domestic violence are realities of life for most offenders. Many of them are sentenced to imprisonment for committing non-violent crimes or minor offenses. The use of imprisonment as a response to all offenses committed by such persons, not only doesn't solve the problem of sustainable security in the community, but also contributes to the preservation of conditions in which impoverishment, loss of employment, reduced chances of employment, deterioration of relationships, psychological and mental diseases and prolonged or more frequent use of drugs cyclically replace each other [1].

In addition, the health of prisoners is subject to numerous risks associated with overcrowding in prisons, including the spread of infectious diseases such as tuberculosis and HIV. In many countries, especially where prisons are overcrowded, violence is an ordinary element of prison life [1].

The search for ways to solve this problem found themselves from the beginning of the 1970s through agitation of the punishment usage not related to deprivation of liberty. In turn, the UN and the Council of Europe at the same time engaged in the development and adoption of documents aimed to the gradual introduction of this practice throughout the world.

In 1981, for example, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe encouraged participating States to "replace imprisonment punishments involving short-term detention with other measures that were more effective and did not run counter to the principle of punishment." In 1985, at the Seventh United Nations Congress on the

аренда жилья. Таким образом, данные фонды используются не только для непосредственного осуществления террористических актов.

Террористы часто используют легальные организации для осуществления своей деятельности. В то время как сбор финансовых ресурсов может проходить в рамках закона, использование благотворительных фондов в террористических целях находится за рамками традиционных сценариев «отмывания» денежных средств. Однако террористы также добиваются секретности транзакций и доступа к своим денежным средствам. Кроме того, и террористы, и участники процесса «отмывания» денежных средств, используют одинаковые методы для осуществления движения данных средств, такие как: структуризация платежей во избежание контрольной отчетности, а также неформальные системы перевода средств.

Неразрывно с определениями отмывания денег и финансирования терроризма понятие предикатного преступления, которое означает преступление, совершение которого есть обязательный признак объективной стороны другого преступления, по отношению к которому оно и является предикатным.

Другими словами, ответственность за деяние отмывания денег предусматривается в том случае, если это деяние было связано с совершением иного преступления – предикатного, то есть первичного. То есть, прежде чем установить факт отмывания доходов, необходимо доказать, что они были получены в результате совершения предикатного преступления и, что операции с денежными средствами можно было назвать «отмыванием», эти деньги должны быть «запачканными», то есть полученными путем совершения преступления – предикатного преступления.

Предикатное преступление всегда является корыстным преступлением. После его совершения у преступника или группы преступников образуется доход, которым они хотят воспользоваться в полной мере и без каких-либо ограничений. Именно с этой целью преступные доходы подвергаются отмыванию, после чего они выглядят легально и могут использоваться, не привлекая внимания правоохранительных органов. Без совершения

предикатного преступления не может быть совершено следующее преступление – отмывание денег.

В соответствии с международными стандартами в сфере противодействия отмыванию денег и финансированию терроризма, а также требованиями целого ряда международно-правовых документов, страны обязаны чётко определить круг предикатных преступлений, сделав его как можно шире и включив в него все серьёзные преступления.

FATF принимая решение о спектре преступлений, охватываемых предикатными преступлениями в каждой из перечисленных ею категорий, дает право каждой стране принимать решение в соответствии со своим внутренним законодательством о том, как она будет определять эти преступления и характер любых частных элементов этих преступлений, которые делают их серьезными преступлениями.

Отмывание денег является деятельностью, осуществляемой для того, чтобы «очистить» незаконные доходы, отделить их от преступной деятельности, которая позволила их получить, затрудняя таким образом установление их источников.

То есть, отмывание денег – это серия действий, нацеленных на возвращение на финансово-экономический рынок денег или иных ценных бумаг незаконного происхождения, представляя их приобретение и владение ими вполне законными и нормальными.

Признаны следующие модели отмывания денег – трехфазовая, четырехфазовая и двухфазовая. Эти же модели используются и для финансирования терроризма, несмотря на то что для террористических группировок важно скрыть цели платежа, они также вынуждены запутывать следы проведения операций.

Трехфазовая модель отмывания денег – эта модель наиболее распространенная и предполагает выделение в едином процессе легализации следующих стадий: размещение, расслоение и интеграция. Указанные три стадии могут осуществляться одновременно или частично накладываться друг

PRAWO

Sofina I.I., Kuzhanova K.A. Application of criminal penalties alternative to imprisonment: a historical review of the legislation of the Republic of Kazakhstan

m.p.s Sofina I.I.
student of the Law faculty Kuzhanova K.A.
Academician E.A.Buketov Karaganda State University,
Kazakhstan

APPLICATION OF CRIMINAL PENALTIES ALTERNATIVE TO IMPRISONMENT: A HISTORICAL REVIEW OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

As a rule, criminal punishment in the form of deprivation of liberty is the most frequent measure in the criminal justice system. Deprivation of liberty is the "golden core" for persons found of committing a grave or especially serious crime and it deserves punishment in the form of deprivation of liberty. But despite the safety of the widespread use of deprivation of liberty in many countries, the negative consequences of this type of punishment for the perpetrator, and especially for society, is becoming increasingly evident.

The dogmatism of punishment in the form of imprisonment is based on the presumption that the person who committed the crime puts personal freedom above all other needs, and the threat of restriction of it will be a kind of "deterrent" crime factor. Experience shows that the imprisonment of a person causes negative impact not only on the person who committed the crime, but also on society in general, because the underdeveloped system of rehabilitation and adaptation after recovery does not contribute to the return to society, but instead of turns in a place for serving a sentence, most likely in a kind of "school of crime."

The prison sentence has several purposes. It provides reliable control over persons who are suspected of committing a crime, until their guilt or innocence is established by the court. It serves as a punishment for the perpetrators of the offense, who are imprisoned after conviction. It keeps people in prison from committing further crimes and theoretically allows them to correct themselves while they are in detention. The purpose of corrective action is to eliminate the factors underlying the criminal

5. Twelve principles for the organization of health care for any national health system adopted by the 17th World Medical Assembly in October 1963. - [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_004

6. On the Community code relating to medicinal products for human use: Directive 2001/83 / EU of the European Parliament and of the Council of the European Union of November 6, 2001. - [Electronic resource]. - Access mode: www.dec.gov.ua/site/files/farmakonaglyad/d1.doc

7. Directive 2002/98 / EU of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003 laying down a standard for the collection, testing, processing, storage and distribution of human blood and blood components and amending Directive 2001/83 / EU. - [Electronic resource]. E-Access Mode: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:033:003:0040:EN:PDF>

на друга. Это зависит от имеющегося механизма легализации и от требований, предъявляемых преступной организацией.

Размещение – это физическое размещение наличных денежных средств в мобильные финансовые инструменты, территориальное удаление от мест их происхождения. Размещение осуществляется в традиционных финансовых учреждениях; нетрадиционных финансовых учреждениях; розничной торговле, либо полностью за пределами страны.

Этап размещения крупных сумм наличности является самым слабым звеном в процессе отмывания денег. На этой стадии легализации нелегально заработанные доходы вводятся в финансовую систему. Это может быть сделано, в том числе, путем дробления сумм с последующим их депонированием на банковские счета, либо путем приобретения инструментов денежного рынка. Этап размещения является самым слабым звеном в процессе отмывания денег. Незаконно полученные деньги наиболее легко могут быть выявлены на этом этапе.

Расслоение – отрыв незаконных доходов от их источников путем сложной цепи финансовых операций, направленных на маскировку проверяемого следа этих доходов. Если размещение больших сумм денег прошло успешно, т.е. не было обнаружено, то вскрыть дальнейшие действия отмывателей денег становится намного труднее.

Различные финансовые операции наслаиваются одна на другую с целью усложнить работу правоохранительных органов по идентификации преступных доходов и по отысканию незаконных фондов, подлежащих конфискации.

На этой стадии денежные средства могут использоваться для приобретения финансовых инструментов, обращаться на биржах, проходить сквозь большое количество банковских счетов, открытых в различных юрисдикциях. В некоторых случаях переводы денежных средств могут быть замаскированы под платежи за товары и услуги.

Интеграция – стадия процесса легализации, непосредственно направленная на придание видимости законности преступно нажитому состоянию.

На этой стадии деньги обретают законный источник происхождения и инвестируются в легальную экономику. После того, как процесс расслоения успешно проведен, злоумышленник должен создать видимость достоверности при объяснении источников появления своего богатства.

На стадии интеграции отмытые деньги помещаются обратно в экономику под видом честно заработанных доходов, в том числе посредством операций по купле-продаже недвижимости, искажения цен и других способов.

Если схема отмыwania денег не была выявлена на двух предыдущих стадиях, то отделить законные доходы от незаконных исключительно сложно. Обнаружение отмытых капиталов на стадии интеграции практически невозможно без использования скрытой агентурной работы.

Четырехфазовая модель отмыwania денег – это подход к структурированию процесса отмыwania, который используют эксперты ООН. Первой стадией является освобождение от наличных денег и перечисление их на счета подставных лиц, такими лицами могут быть, например, родственники преступника. При этом соблюдается условие, что посредники должны иметь собственные счета в банках. В настоящее время наблюдается тенденция к поиску посредников, имеющих выходы на международные банки.

Вторая стадия – распределение наличных денежных средств. Они реализуются посредством скупки банковских платежных документов и других ценных бумаг. На этой стадии создается сеть осведомителей, которые могут сообщать правоохранительным органам о незаконном обороте денежной массы. Как показывает зарубежный опыт, распределение наличных денежных средств осуществляется часто в пунктах по обмену валюты, казино и ночных клубах.

Третья стадия – маскировка следов совершенного преступления. Перед преступником, отмывающим доходы, стоит задача принять все меры к тому,

legislation has gaps and there are contradictions regarding the morality and ethics of removing organs from a deceased person (posthumous donation), however, after analyzing the main legislative acts of the countries of the European Union, it can be noted that such legislation guarantees a high level of public health and quality provision of medical services in the field of transplantology.

References:

1. Texts of the Council of European bioethical measures. Volume I. Made by the Council of Europe on March 2012. - [Electronic resource]. Access Mode: [http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Texts_and_documents/INF_2014_5_vol_I_textes_%20CoE_%20bio%C3%A9thique_E%20\(2\).pdf](http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Texts_and_documents/INF_2014_5_vol_I_textes_%20CoE_%20bio%C3%A9thique_E%20(2).pdf)
2. Ptashnik I.R. Legislative regulation of organ transplantation in the European Union. Collection of scientific articles. [Electronic resource]. - Access mode: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apvchzu_2014_34_11
3. On the Protection of Human Rights and Dignity in the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine of April 4, 1997 (Oviedo). - [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_334.
4. On the quality and safety standards of human organs intended for transplantation: Directive No. 2010/45 / EU of the European Parliament and of the Council of the European Union of July 7, 2010. - [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b38

– Legislation and guidelines governing the transplantation and the donation of cells and tissues [2].

In addition to the above normative legal acts, the main documents that play a role in the formation of transplantology at the level of the countries of the European Union are also:

– Directive 2001/83 / EU of the European Parliament and of the Council of the European Union of November 6, 2001 on the approximation of the laws of the Member States relating to medicinal products for human use, which lays down an obligation for States to encourage voluntary blood donation [6];

– Directive 2002/98 / EU of the European Parliament and of the Council of the European Union of 27 January 2003 setting standards of quality and safety for the collection, testing, processing, storage and distribution of human blood;

The specified Directive sets standards of quality and safety of human blood and blood components in order to ensure a high level of human health protection [7].

– Directive 2004/23 / EU of the European Parliament and of the Council on the establishment of quality and safety standards for donating, providing, testing, processing, preserving, storing and distributing human tissues and cells;

– Commission Directive 2006/17 / EU concerning certain technical requirements for the provision, receipt and testing of human tissues and cells;

– Commission Directive 2006/86 / EU concerning the requirements for tracing, reporting of serious adverse reactions and events, and certain technical requirements for the coding, processing, preservation, storage and distribution of human tissues and cells;

Conclusions. According to the above mentioned, one can conclude that the issue of transplantation of organs and other anatomical materials to a person is of great interest to society and the international community, in particular, to specialized organizations interested in the development and proper functioning of the sphere of transplantology and the quality of life of citizens. Of course, the European Union

чтобы постороннее лицо не узнало, откуда получены деньги и с помощью кого они распределены в те или иные учреждения или организации.

Четвертая стадия – интеграция денежной массы. На этой стадии преступные сообщества инвестируют легализованные капиталы в высокоприбыльные сферы и отрасли бизнеса.

Согласно двухфазовой модели, основными стадиями легализации являются «отмывание» денег и их возвращение в оборот.

Первая степень представляет собой "отмывание" денег, полученных непосредственно от совершенного преступления. "Отмывание" первой степени осуществляется путем обмена денег на купюры иного достоинства или другие виды валют, т.е. осуществляются краткосрочные операции.

Вторая степень представлена среднесрочными и долгосрочными операциями, посредством которых предварительно отмытым деньгам придается видимость полученных из законных источников и вводятся в легальный экономический оборот.

Основная проблема отмывания денег сводится, таким образом, к переводу больших незаконно полученных наличных сумм или иного имущества в легко управляемые финансовые инструменты или другие виды имущества.

Понимание природы и схем отмывания денег и финансирования терроризма даст основным «gatekeeper»-ам (финансовым институтам, и другим лицам имеющим доступ к финансовой информации их клиентов) эффективные инструменты в противодействии данным преступлениям и не вовлечении их законного бизнеса в преступную деятельность.

Литература:

1. Financial Action Task Force. About. Who we are. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.fatf-gafi.org/about/>.
2. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, updated October 2016 // FATF. France. 2012.
3. Резолюция 1617 (2005) Совета Безопасности Организации Объединенных Наций // ООН, 2005.
4. Ш.М. Магомедов, М.В. Каратаев. Современные модели отмывания преступных доходов и способы противодействия // Вестник Российской академии естественных наук, Российская академия естественных наук, М.: 2017.

Consequently, this legal act establishes high standards of quality and safety of organs intended to be transplanted to humans in order to guarantee the right of health care for citizens, which is the main purpose of this Directive.

International organizations, including the World Health Organization and the World Medical Association, also influence the formation of legislation of the European Union in the field of transplantation.

These specialized agencies adopt such normative and legal acts that contribute to the continued development of legislation as they care about global health problems for more than a decade.

Unlike the World Health Organization, the World Medical Association is not a United Nations body and is set up by national medical associations. The Association regulates the most important issues faced by doctors during their medical practice [2].

The main legal acts adopted by the World Medical Association are:

- Helsinki Declaration of the World Medical Association “Ethical Principles of Medical Investigations involving Human Rights as a Research Object”, adopted by the 18th General Assembly of the VMA in June 1964. The World Medical Association developed the Helsinki Declaration for the identification of the ethical principles of medical research involving the individual as an object of the study, including research on human materials and data that can be identified [5].

- Twelve principles of health organization for any national health system adopted by the 17th World Medical Association in October 1963.

In general, after analyzing the regulatory framework of the European Union countries regarding the regulation of donation and organ transplantation and other anatomical materials, the following groups of legislation can be distinguished:

- Legislation and guidelines governing blood transplantation and blood donation;

- Legislation and guidelines governing organ transplantation and donation;

important role in shaping the legislative acts of Europe, the following can be distinguished.

One of the most important documents is the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity regarding the Application of Biology and Medicine: the Convention on Human Rights and Biomedicine. This Convention was one of the first, which established the provisions for the collection of organs for transplantation from deceased persons.

The purpose of this document is to protect the dignity and identity of all people and guarantee each person, without discrimination, a respect for the integrity and other rights and fundamental freedoms in the application of biology and medicine.

In particular, the Convention lays down provisions such as the protection of persons unable to give consent; protection of persons suffering from mental disorders; prohibition of discrimination; protection of persons unable to consent to the removal of an organ; a ban on obtaining financial benefits and the use of a separate part of the human body [3].

That is, the Convention establishes such basic provisions, without which the effective functioning of transplantation is impossible to ensure the rights of citizens of the European Union. The next legislative act of the European Union governing donation and transplantation is Directive 2010/45 / EU, adopted by the European Parliament and the Council of the European Union on July 7, 2010 “On the standards of quality and safety of human organs intended for transplantation”.

This Directive establishes rules for ensuring a high standard of quality and safety of human organs intended for transplantation. The purpose of this Directive is to achieve a high level of human health protection. The directive applies to donation, study, description of properties, preparation, transportation and transplantation of organs intended for this purpose [4].

The specified Directive pays a lot of attention to the removal and transportation of organs, sets criteria to be met during transportation (specially designed, constructed in accordance with established capacity standards, which are entitled to ensure and guarantee the quality and safety of delivery of the body) [2].

Кожаметов З.К., Хисамутдинов Р.Ш.
Университет «Туран-Астана», Казахстан

МИРОВАЯ ТРАНСПОРТНАЯ СИСТЕМА И РЕГУЛИРОВАНИЕ ЕЕ УСТОЙЧИВОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Транспорт имеет важное значение для экономического и социального развития всех стран, а также для поддержки регионального и глобального сотрудничества в мировой экономике. Исторически развитие транспортного сектора какой-либо страны было показателем ее экономического благосостояния и успеха. Непосредственная добавленная стоимость транспортного сектора к глобальному мировому ВВП составляет около 3-5%, а транспорт, как правило, обеспечивает 5-8% средней общей оплачиваемой занятости в мировой экономике.

В период с 1950 по 2005 год число автотранспортных средств в мире выросло примерно в девять раз - с примерно 75 миллионов до 675 миллионов. За тот же период население мира 2,7 раза - с 2,55 миллиарда человек до почти 6,25 миллиарда человек. Департамент ООН по экономическим и социальным вопросам (ДЭСВ) считает, что население планеты возрастет в течение следующих 45 лет более чем в 2,5 млрд и составит свыше 9,5 млрд. жителей к 2050 году. Ожидается, что рост населения в сочетании с продолжающейся глобализацией и либерализацией торговли ускорит спрос на перевозки как людей, так и товаров. Все более активное перемещение людей и товаров привело к тому, что транспорт стал играть важную роль во многих экономических и социальных сферах в жизнедеятельности человека и, таким образом, стал одним из элементов контроля за устойчивым развитием [1].

Принципы развития (повышение благосостояния и справедливости), а также устойчивости (сохранение природного и антропогенного капитала) должны быть неотъемлемой частью устойчивой транспортной политики и проявляться в развитии транспортных систем.

Адекватные, эффективные и действенные транспортные системы имеют важное значение для доступа к рынкам, занятости, образованию и основным услугам, имеющим важнейшее значение для сокращения масштабов нищеты; в то же время ожидается, что транспорт будет одной из основных движущих сил растущего мирового спроса на энергию и будет оказывать значительное воздействие на окружающую среду. Поэтому следует поощрять комплексные подходы к разработке транспортной политики, включая планирование землепользования, развитие инфраструктуры, системы общественного транспорта и сети доставки товаров, в целях обеспечения недорогостоящих, эффективных и безопасных перевозок, повышения энергоэффективности и уменьшения загрязнения и перегруженности дорог.

ДЭСВ подчеркнул вклад устойчивого транспорта в экономический рост, интеграцию различных секторов экономики (связи между сельскими и городскими районами), Охрану окружающей среды, социальное равенство, охрану здоровья и безопасность дорожного движения и поощрение комплексных подходов и системного развития.

Международное энергетическое агентство (МЭА) провело оценку будущих потребностей в энергии в рамках различных сценариев развития на основе модели мобильности. Было установлено, что в транспортном секторе потребуются провести кардинальные меры для того, чтобы оставаться в рамках сценария повышения температуры на +2 градуса 0С, включая так называемый подход «избегать, смещать и улучшать».

Европейская Экономическая комиссия Организации Объединенных Наций (ЕЭК ООН) высказала мысль о том, что транспорт играет важную роль в искоренении нищеты, поскольку исследования показали, что развитие мирового транспорта может явиться причиной глобального изменения уровня жизни населения Земли.

Всемирный банк сосредоточил внимание на важности улучшения доступа к транспортным услугам в сельских районах, что откроет более широкие возможности для экономического роста, доступа к рынкам и консолидации,

authorities in the field of transplantology in Ukraine, as outlined in the works of: G.V. Chebotareva S.G. Stetsenko, V.Yu. Stetsenko, I.Ya. Senyuta, I.R. Ptashnik, V.V. Moldovan, L.I. Chulinda, V.I. Akopov, E.N. Maslov, V.I. Shumakov, L.O. Krasavchikov, MN Maleina, O.O. Punda, A.V. Musienko, O.V. Illyashenko, A.N. Pishchita, M.S. Bryukhovetska, V.P. Salnikov, Yu.V. Polyachenko, O.S. Nikonenko, R.V. Salyutin, M.P. Komarov, S.S Palyanitsa, R.M. Boris and others. In the works of the noted scholars, the attention is focused on the problem of ensuring the order of organ transplantation and other anatomical materials in Ukraine, and the international experience and the possibility of its adaptation in the domestic system of public administration, in general, was not considered in detail.

The purpose of the article is to make, on the basis of a comprehensive analysis of scientific works on public administration, the research of the current state of the regulatory framework in the field of transplantation and the definition of the main problems of state regulation of transplantation in the EU countries.

Presenting main material. Problems associated with organ transplantation and other human anatomical materials must be solved by enforcing relevant legislation. At the current stage of streamlining the legal framework in the field of transplantology, Ukraine faces the question of regulating such legislation in accordance with the acts of the European Union. For the first time, the Council of Europe has focused on regulating transplantation and donation. In 1978, the Council of Europe has developed a recommendation on the harmonization of the legislation of the countries relating to organ transplantation. The following recommendation was made public in 1979 and concerned the transportation of human organs and tissues and their exchange between countries [1].

In 1987, Health Ministers adopted a regulation on organ transplantation related to the protection of human rights and freedoms in the area of donor and organ transplantation, training and reporting to the public the information on organ transplantation policies [2].

Among the main legal acts of Europe, which violate the issues of transplantation of organs and other anatomical materials to a human, and play an

Musienko A. V.,

post-graduate student of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine.

STATE REGULATION OF TRANSPLANTOLOGY IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Annotation: It is substantiated that in recent years more and more countries pay attention to the relevance of transplantology science, due to its great value, since such medical intervention can save lives of many people and form a socially active and healthy society. In the conditions of the unceasing development of this medical science, the issue of improving public administration in this area is becoming increasingly important. The article deals with the current state of state regulation of relations that arise in connection with the transplantation of organs and other anatomical materials to a person in the countries of the European Union. The basis of legislative support for organs transplantation and other anatomical materials for a person is determined.

Key words: state regulation, transplantology, European Union, Directive 2010/45 / EC.

Formulation of the problem. People, their lives and health are recognized as the greatest social value in Ukraine and in the European Union. Providing citizens with quality medical care is, in the first place, one of the main strategic goals of most of the states of the modern world, including Ukraine. Of course, no transplant actions can be carried out without their prior fixing in the legislation. At the same time, actual issues still unresolved are the consolidation and implementation of high standards of quality of services in the field of transplantology, the guarantee of rights and social protection for persons who are users of the specified services, ensuring high standards of the quality of organs and the anatomical material used, the lack of possibility to increase funding for transplant activities, progressive criminalization of society, etc.

Analysis of recent research and publications. Today, a considerable amount of research has been carried out in Ukraine concerning the theory and practice of public

открытия малых предприятий и занятости и, таким образом, для сокращения масштабов нищеты.

Экономическая комиссия Организации Объединенных Наций для Латинской Америки и Карибского бассейна (ЭКЛАК) проанализировала роль транспортного сектора в достижении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия (ЦРДТ), подчеркнув высокую отдачу от деятельности этого сектора для достижения большинства ЦРДТ. В нем была подчеркнута основополагающая роль политики в области общественного транспорта в сокращении социального и экономического неравенства [2].

Международный союз автомобильного транспорта (МСАТ) предложил поставить автобусы/междугородные автобусы и такси в центр обсуждения вопросов разработки транспортной политики, с тем чтобы удвоить их использование и обеспечить устойчивую мобильность для всех. Азиатский Банк Развития (АБР) предсказал, что растущий спрос на частную автомобилизацию в Юго-Восточной Азии усугубит дорожные заторы и загрязнение воздуха, будет способствовать изменению климата и снижению безопасности дорожного движения в этом регионе; АБР обсудил свою «инициативу по устойчивому транспорту», которая предусматривает создание рабочей группы многостороннего банка развития по устойчивому транспорту, инициирование инновационных устойчивых транспортных проектов и создание потенциала для устойчивого транспорта.

Как отмечают специалисты, Китай сейчас интенсивно осуществляет три проекта. В юго-западном направлении - Морской шелковый путь, северо-восточное направление - экономический пояс Великого шелкового пути. И третье направление – северо - восток – направление России и Монголии. Китай интенсивно развивает транспортную инфраструктуру, чтобы развивать производственную и перерабатывающую отрасли. Китай исходит из того, что транспортная инфраструктура лежит в основе экономического развития. С развитием инфраструктуры, транспортной интеграции Китай сможет активизировать свою национальную экономику.

Азиатский банк развития инфраструктуры, по мнению китайских специалистов, должен послужить дополнением к функциям Всемирного банка и Азиатского банка развития в сфере инфраструктурных инвестиций [3].

Оценка нынешнего состояния и будущих проблем, связанных с устойчивым развитием транспорта, должна проводиться на основе тенденций и прогнозов в области транспортной доступности, финансовой доступности, безопасности и охраны труда, воздействия на окружающую среду, а также наличия/развития комплексного транспорта (например, интермодальности).

Транспортная доступность может измеряться, например, плотностью и качеством инфраструктуры. В то же время, международные транспортные связи играют важную роль в экономическом развитии регионов. Поток/объем международных грузовых перевозок может дать оценку эффективности транспортной системы с точки зрения международной доступности. Мобильность является важным фактором социальной и экономической интеграции. Доступ к самым основным товарам и услугам требует мобильности; поэтому наличие доступной транспортной системы является необходимым условием социально-экономического развития. Транспортные системы также должны быть доступными для общества; поэтому следует также оценить государственные расходы и их устойчивость, а также альтернативные варианты финансирования.

Транспорт оказывает негативное воздействие на окружающую среду в результате потребления невозобновляемых видов топлива, выбросов углерода, шума и деградации экосистем. В то же время на транспортную инфраструктуру и услуги влияют экологические условия и их изменчивость.

В то же время долгосрочные климатические изменения и экстремальные погодные явления могут привести к значительному ущербу и издержкам транспортной инфраструктуры, вызвать проблемы со здоровьем и вызвать нехватку продовольствия, которые непропорционально влияют на беднейшие слои глобального общества и подрывают усилия по достижению устойчивого развития.

and updating the legislative framework, timely financing of state employment programs, developing a system of incentives and benefits for regions with low unemployment young people) The system of measures to reduce the unemployment rate of young people is not limited to the above, there is a lot of possibilities for creative search for ways to get out of the difficult situation that is present on the labor market, but in any case only an integrated approach to solving the problem will allow to achieve certain positive changes in employment of young people in Ukraine.

References:

1. Law of Ukraine "On Employment of the Population" dated 05.07.2012 № 5067-VI [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
2. Bolshaia O. V. The problem of employment of youth in the labor market of Ukraine / O. V. Bolshaia // *Economy and region*. - 2012. - No. 2 (33). - P. 114-118.
3. Ivanitskaia SB Problem of Unemployment for Young People of Ukraine / S. B. Ivanitsky. - Access mode: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2015/56.pdf.
4. Didenko N. G. Rynok labor and employment strategy in the EU: experience of regulation and public administration / N.G.Didenko // *Public administration: theory and practice: Sb. sciences etc. Association of Doctor of Science in State. exercise - Kh.: Doc. Nauk.Derzh.Upr*, 2010. - No. 2. - P. 131-137.
5. Minenko V.L. State regulation of the labor market and employment: the theoretical aspect / V.L Minenko // *Current issues of public administration*. - 2009. - No. 2 (36). - S. 5-9.
6. Bogoyavlenskaya Yu.V. Administrative-legal mechanisms of youth employment management in Ukraine in the conditions of the financial crisis // *Economy and the state*. - 2009. - No. 3. - p.44-54.
7. Kudina L., Yatsyuk L. "Problems of youth unemployment and ways to overcome it" To: NGO "Youth Alternative", 2011, 64 p.

In the process of finding a job, young unemployed people face certain psychological difficulties. Lack of internal readiness for active involvement, inability to change previous settings, and motivation for behavior in new market conditions are their causes.

Unresolved problems of youth employment lead to rising unemployment and lower living standards; the spread of passive (dependency), unregulated (shadow occupancy) and destructive (criminal) behavior patterns; inducing external labor migration; cause psychological changes (loss of motivation to work, change in the structure of value orientations and the fall in the prestige of legal employment).

The state still can not solve all problems on its own. Therefore, all public associations should work on these issues and problems and look for effective solutions to them, and only by creating a favorable business environment in Ukraine one will solve many important problems, including the development of economic activity of youth, and the realization of their labor potential.

Consequently, the main measures to be taken to reduce youth unemployment should be campaigning and educational work. To ensure this, it is necessary: to develop projects aimed at financing active youth employment promotion measures; conduct research to determine the specialties, skills and qualifications that graduates should possess; to include compulsory internship for students in the curricula; to develop and implement a mechanism of financial and other support for enterprises, institutions and organizations involved in the implementation of this program; to conduct training in job search technology and distribution of materials on employment issues, expansion of the information field on the state of the local labor market, potential employers in order to create conditions for self-determination of the person; carry out informative and training seminars and trainings on employment opportunities, intensifying their own efforts in solving employment problems and increasing self-esteem; organize meetings with employers and former unemployed who have successfully found a job.

Conclusions. Thus, in Ukraine, the problem of youth employment can be solved only through targeted systematic and coordinated actions. At the same time, the state should take care of the development of social stability and youth protection (as the situation on the labor market changes – adjusting employment policy, reviewing

Глобализация может также усилить циклическую взаимозависимость национальных экономик, сделав их более уязвимыми к внешним потрясениям. Изменения потребительского спроса на конечных рынках, вероятно, будут передаваться производителям в режиме реального времени, что будет иметь серьезные последствия для экономического роста, занятости и транспортного сектора.

Тенденции пассажирских и грузовых потоков, а также развитие транспортной инфраструктуры контролируются экономическим ростом и его пространственным распределением, а также демографической и экологической политикой. Ожидается, что в регионах, не входящих в ОЭСР, объемы перевозок, вероятно, будут сильно расти, хотя существуют определенные проблемы, которые могут повлиять на их рост, такие как наличие устойчивых механизмов финансирования для развития устойчивого.

В различных странах государственное регулирование осуществляется по-разному. Общая модель заключается в том, что правительство владеет железными дорогами и авиакомпаниями и ограничивает других перевозчиков, если они, как представляется, захватывают трафик от правительственных операций. Международные операции и услуги авиакомпаний регулируются строгими договорами между странами, обменивающимися услугами авиакомпаний. Фактические тарифы устанавливаются Международной Ассоциацией воздушного транспорта (ИАТА), картелем (или организацией) всех авиаперевозчиков мира. Картели, известные как конференции, также регулируют ставки, взимаемые океанскими лайнерами, которые перевозят грузы на регулярной основе. Каждая конференция состоит из линий участников, которые обслуживают определенные маршруты, скажем, между портами США в Персидском заливе и портами вдоль Балтики. На протяжении многих лет правительство США пыталось контролировать практику как воздушных, так и морских линейных картелей, обслуживающих Соединенные Штаты, но оно имело ограниченный успех, потому что оно должно делиться юрисдикцией с другими странами [4].

Государственное регулирование деятельности транспорта в Республике Казахстан осуществляется путем правового обеспечения, лицензирования, технического регулирования, налогообложения, кредитования, финансирования и ценообразования, инвестиционной, единой социальной и научно-технической политики, реализация контроля и надзора за исполнением законодательства Республики Казахстан посредством транспортной компании.

В целях урегулирования ситуаций, угрожающих политической, экономической и социальной стабильности Республики Казахстан или ее политического подразделения, а также жизни и здоровью людей, государственные органы в пределах своей компетенции, установленной законодательством Республики Казахстан, издают подведомственные государственным органам нормативные правовые акты по вопросам использования железнодорожного, автомобильного, морского, внутреннего водного и воздушного транспорта.

Литература

1. The International Migration Report 2017 (Highlights) // <https://www.un.org/development/desa/publications/>
2. Financing for Development: Progress and Prospects 2018 // <https://www.un.org/development/desa/publications/>
3. Казахстан и Китай обсудили возможность создания Азиатского банка развития инфраструктуры // www.strategy2050.kz
4. Джеймс Джонсон, Дональд Ф. Вуд, Дэниел Л. Вордлоу - Современная логистика. 7-е издание. – М.: 2002
5. О транспорте в Республике Казахстан. Закон Республики Казахстан от 21 сентября 1994 года N 156

to the level of consciousness of the able-bodied population, its economic activity, the needs for self-realization in the professional sphere.

Taking into account the above, one can distinguish the following main problems in the employment of the newly integrated countries of the European Union: weak convergence of the labor markets of "old" and "new" EU members; a high overall unemployment rate and an increase in its duration; super-high unemployment among young people; high employment in the informal sector of the economy; aging of the labor force and raising the retirement age; intensive labor migration. At the same time, it can be argued that common problems in employment are common to Ukraine that just begun her path to European integration, and for the newly integrated countries of the EU. In particular, most regions of Ukraine are characterized by high unemployment that actual rates, as a rule, differ significantly from the officially registered.

In Ukraine, the policy of stimulating small business and creating mechanisms for transforming unproductive "shadow" employment in the informal sector of the economy into an effective entrepreneurship oriented on innovation will help to resolve this problem. Activation of the so-called "youth entrepreneurship" has a particular importance which is an extremely important tool for solving the problem of high unemployment among young people.

Ensuring a satisfactory level of youth employment today is one of the priority tasks of the state's development. After all, young people are the most active part of the able-bodied population. It is possible to develop socio-economic forecasts of the country's development for the long-term perspective only taking into account the dynamics of the level of its employment.

Unemployment leads to negative social and economic consequences. Social consequences of unemployment cause tension in society, since unemployed people are an unstable population. The professional disqualification of young people in a state of long-term unemployment reduces their competitiveness which causes complications in further employment, lowering the quality of manpower and productivity of social production. As a result, the unemployed young people are motivated for socially useful work.

on improving the qualitative characteristics of the able-bodied population, who contributes the growth of employment rate of population.

Different types and patterns of employment policy have been developed and applied in each European country today. But the common feature of them is to recognize the priority of investment in the development of labor potential competitiveness, instead of the cost of helping the unemployed population. Therefore, an active employment policy is appropriate to treat as a system of institutional, legal and economic instruments for influencing the level of economic activity of the population, its motivation to work, as well as the mobility and competitiveness of employees.

Based on the differences in the employment rate of the young EU population, the EU can be divided into three groups.

The first group includes countries with high (above 70%) employment level – Sweden, Denmark, Germany, Finland, the Netherlands, Austria and Estonia. There is a high level of development of labor market infrastructure in these countries. And there is possibility of combining work with vocational training, which positively affects the level of employment of young people, especially, labor mentality.

The second group is formed by countries with an average employment rate of the population aged 20-64 (not lower than 60%) – Great Britain, France, Lithuania, Latvia, Czech Republic, etc. These countries have a competitive economy, balanced development of various sectors of the national economy, and they have a high degree of integration into a single economic space, both European and world.

For the third group of countries, the employment rate of which is lower than 60%, it mainly includes new members of the EU and the so-called post-socialist states – Poland, Slovakia, Hungary, Romania, as well as Southern Europe countries – Italy, Spain, Greece, Croatia, Malta. The low level of employment in these countries is determined by a large number of factors which can be called: economic (imperfect sectoral structure of the economy, lack of investment activity, shortcomings of the functioning of the financial system); political (the legacy of the socialist regime, corruption, "shadowing" of social and labor relations); psychological or mental, related

Belova T., Butrii A., Dubinska O.
National University of Food Technologies

EVALUATION OF PRODUCT COMPONENT IN MARKETING ACTIVITY OF THE COMPANY

Annotation. This article analyses product component in marketing activity of the Company as one of the elements in marketing complex.

Keywords: business activity, marketing activity, components of marketing activity, product component of marketing activity.

I. Introduction

In order to reach stable position in market area, every company strives to boost its actions, overcome competitors, reach indicated targets. For the purpose, it increases its business activity. Business activity of the company can be defined as a process motivated at macro- and micro-level, to manage efficiency of economic activity of business entities. It is aimed at ensuring the company development, increasing employment and effective application of all the types of resources in order to reach market competitive ability and form modern innovative investment potential of business entities and national economy as well [1, p. 382]. Marketing activity of the company is considered as a part of its business activity.

II. Formulation of the problem

Relevance of the research topic is defined by the fact that in modern conditions the companies have to assess critically their capabilities and take into account constantly arising threats and risks, by slowing up implementation of the specified plans and market transformations. Degree of integration into the area is determined by the level of marketing activity and corporate ability potential of the company [2, p.189].

“Marketing activity” is understood as a complex characteristic of the company behavior in competitive environment which shows level of flexibility as well as a degree of its potential implementation [2, p. 191].

There are following types of marketing activities: product, price, sales, communication, market, personnel activity, etc. Every type of marketing activity has certain indications being their characteristics.

These questions have been studied by numerous foreign and national scientists such as O.Zaikina, V.Metz, O.Sheremet, L.Kovalenko, L.Remniova, R.Sydorchuk.

The goal of a research is to evaluate product component of marketing activity and define directions of its improvement.

III.Results

Evaluation of product component will be conducted under the following factors: range width, range depth, range consistency, range saturation, dynamics of servicing, range structure rationality, balance degree of range portfolio.

To apply respective grades to the listed factors, 5-point scale will be used. It is also necessary to define importance degree of the factors, whose value after summing up shall comprise 1. By means of summing up intersection of grades to importance rate for each factor, the total value of product component of marketing activity will be defined.

We shall consider evaluation of product component in marketing activity of the company Zhashkivskyi Elevator PJSC.

Activity of this Company is aimed at services of procurement, drying and storage of grain crops, their further resale as well as selling of agricultural products. Main crops are oil (rape, sunflower, soya) and grain (corn, peas, barley, wheat, forage).

It is necessary to start consideration of the product component from analysis of the range on the basis of width, depth, saturation and consistency. The Company provides the following groups of services: storage of grain crops; drying and cleaning of oil and other crops; acceptance and dispatching of grain crops to sales outlets; preparation of seeds before selling or for direct usage; other services [3].

Width of the services provided covers 5 groups: Storage, Drying and cleaning, Acceptance and dispatch, Seeds preparation, Other services. By comparing activity of

but also special structures and temporary formations on youth employment issues. The main forms of work of these structures in the field of youth employment are: provision of vocational training and advanced training of young people by sending young specialists to internships at enterprises, institutions, organizations, increasing volumes of training according to individual orders of employers; professional orientation, information and advisory services; the creation of youth databases who want to get to know about employment and vacancies. It exists at the regional enterprises; provision of secondary and temporary employment through their involvement in student and student labor units, youth labor unions, public works, etc.

The effectiveness of the criteria is significantly influenced by the lack of a well-established monitoring system for current and future needs of the labor market, a scientifically sound methodology for determining the real needs of both the public and private sectors of the economy and services. The system of state procurement should be a powerful means of regulating social and economic processes. After all, "the state is the primary customer for the training of skilled personnel."

There are certain paradoxes in the system of public procurement. "The Cabinet of Ministers has entrusted the functions of a specially authorized central executive body on the issues of forming a state order to the Ministry of Economic Development and Trade. The ministry is also entrusted with monitoring the execution of the state order. In practice, it controls itself. The Accounting Chamber of Ukraine detects imbalances and violations after the fact, when nothing can be corrected, but you can only punish (and not always) the perpetrators. "

The system of specialists training of Ukraine should be aimed at strategic forecasting of the future for the formation, professional development and rational use of labor resources of Ukraine with a clear definition of goals and priorities of personnel activities. Therefore, the state order for the training of specialists as an instrument of the state's influence on the formation of the labor force structure should be based on projections of the needs of staff in the regions and sectors of the economy. In developed countries, an active employment policy has become a priority in recent years, it aimed not at overcoming unemployment by providing any jobs registered as unemployed but

voluntary selection of activities, stimulation of job creation and entrepreneurship development. The achievement of full and productive employment as a strategic objective of employment policy is specified in a number of tasks: to achieve the optimal balance between demand and supply of labor which would restrain the growth of unemployment in socially permissible limits; stimulation of territorial-sectoral and professional-qualifying labor mobility, increase of its quality; ensuring compliance of general and professional training of employees with the modern scientific and technical level, structure and dynamics of social production; maintenance of social stability in society by means of social protection of socially vulnerable groups of the population.

Adoption and implementation of state and target programs are an important area of state policy in the field of youth employment which is entirely devoted to youth employment or partially envisages measures in this field. Every normative document separately for the category "youth" states: an increase in the number of jobs, provision of those who want to work temporarily; involving students and unemployed young people in public works, creating conditions for entrepreneurship among young people, in particular, supporting their development in the countryside, strengthening control, including public, quality jobs for young people, encouraging employers to hire graduates educational institutions, unemployed youth, provide student and student labor units with the required volume of work; promoting the development of a network of youth employment services, etc. Consequently, the global problems of the state will be resolved to strengthen the positions of civil, national-patriotic education of children and youth, their involvement in socio-political and economic transformations, and the process of Ukraine's integration into the world community.

In Ukraine, an extensive system of state institutions and youth structures providing young people with employment services have been established and it acts as subjects of the public administration system. Ensuring the process of formation and development of state policy in the field of youth employment is engaged in the system of institutions on issues of employment of the population on issues of youth policy. The system of state institutions in the field of employment is formed by the Ministry of Social Policy of Ukraine and the State Employment Service subordinated to it. The structure of the system of state institutions on youth policy includes not only the structures that deal with youth problems, including the provision of its employment,

Zhashkivskyi Elevator PJSC with Prometei Group of Companies, being one of the closest competitors of the Company, it should be stated that the Company also performs bulk procurement of grain and foreign trade activity. However, it does not provide services of seeds preparation and consulting. Thus, assessment of the factor for the Company studied is 5.

The group "Other services" is considered the deepest – it covers 5 units, particularly: Consulting, Harvesting, Grain wholesale, Grain procurement, Foreign trade. The range group "Storage" has 4 position according to depth. Depth of other range groups covers 3 positions per each.

By comparing this service group with competitive service range (Prometei Group of Companies), grade of the range depth factor shall get 4, because most silo entities deal with grain wholesale and foreign trade activity, as well as provide certain types of services and their depth may differ either upward or downward.

The range is consistent, all the processes which take place in the Company, are connected to harvesting, storage and preparation of grain, thus this factor values is 5.

The range is saturated because the customer can get full range of services of storing and selling grain and oil crops from one Company, and it will not spend time for searching additional provider for drying or selling own products. Saturation covers 18 positions. This factor receives value 5, as Zhashkivskyi Elevator PJSC offers all the necessary processes for preparing and storing grain as well as its selling, when other silo entities do not always provide services of grain drying or its additional processing.

The following factor, which characterizes product activity of the company, is servicing dynamics analysis in natural and monetary form.

Analyzing dynamics of service provision, we may face its inconsistency. Decline in production volumes of both natural and monetary form occurs in relation of 2016 to 2013, and 2016 to 2015. This is caused by negative weather conditions in the indicated time periods, and low harvests respectively, that is why the customers could not completely use services of the silo entity. As the dynamics is negative, the grade will have value 3.

We shall further analyze rationality of the Company range structure. The grade analysis of the range policy is conducted according to actual range structure and range policy factors. The analysis per each type of products (services) defines its relative share in total scope of sales, profitability, production degree under relative share and profitability.

Product range structure for the studied Company was not consistent in 2016, as a value of consistency ratio is lower than 0.6. It is caused by the fact that some range groups are characterized with inconsistency between their share in total scope of production and profitability, particularly with relatively high profitability these range groups have low share in total production and vice versa. As a result, the company does not get large volumes of income and impairs main indicators of its activity. Thus, its value is 4.

The following factor which characterizes status of marketing product activity of the company is a degree range portfolio balance. For the purpose we use matrix analysis by building up adapted BCG matrix.

According to the analysis made it is possible to conclude that the company range profile faced significant changes, as in 2015 the product group “Milking Cow” was absent, and in 2016 it was 31.3%.

It is also possible to state that in 2015 the company range portfolio was partially consistent, though it intended to be inconsistent, as SBU share connected to the group “Dog” exceeded the consistency value but only by 0.5%.

In 2016 it was possible to see significant positive changes, particularly: occurrence of the group “Milking cow”, decrease in “Star” SBU share as well as decrease in “Dog” SBU share to consistency level (“Dog” SBU is within 20%).

“Star” group faced decrease in its share, which comprised 48,6% in 2016, thus exceeding optimal value of the range group, which is required to ensure profile consistency (though in monetary value “Star” group has negative dynamics caused by general decrease in sales volumes). Share of “Star” group shall comprise at least 20-30%.

graduates of higher education institutions and evaluate the level of knowledge received by a young specialist. Some employers prefer the recruitment of young specialists to save money on employee compensation. Many employers are looking for young professionals with good solid theoretical knowledge, believing that the practical experience is better at the enterprise in which the specialist will work. Therefore, there is a problem of increasing the efficiency of career development methods for graduates of educational institutions.

The labor market has problem with mismatches of knowledge and skills received by graduates of higher education institutions and employers' requests. The main characteristics of a modern graduate of a higher educational institution are ambition, initiative, active, purposefulness and uncertainty. Thus, as defined in the study ‘The graduates of Ukrainian universities eyes of employers’ serious obstacle gets in the absence (or lack of ability) interpersonal skills such as" interpersonal skills, ability to present, negotiate, emotional control". Companies believe that isolation of knowledge from practice unprepared to work in real business and lack of understanding of how the business works is a major problem almost for all graduates, regardless of their theoretical training. Thus, it is necessary to orient the student during the studies at a higher educational institution in accordance with the requirements of the employer.

Also, at this time, increased pressure on the Ukrainian youth labor market is increased due to following factors: crisis in the economy, demographic factor, elimination of jobs with less stringent and new – with more stringent requirements of employment, transition entrepreneur. In Ukraine, there is increase of unemployment as a result the closure of enterprises and the decline of entire industries start to occur. Financial crisis which became a socio-economic crisis has led to a sharp increase in unemployment among young people in the world and increased the distrust of young people in institutions, governments and corporations. As every country in its activity in any sphere is guided by certain principles, the state employment policy of Ukraine is based on the principles set in the Law of Ukraine "On employment of the population" [1].

The employment of the population living on the territory of Ukraine is ensured by the state through active social and economic policies aimed at ensuring its needs for

important part of the labor market, because it has a great potential, the implementation of which will contribute to the improvement of socio-economic status of society. At the same time, youth unemployment is increasing under the conditions of modern socio-economic transformations in Ukraine. Need of the state measures implementation is increasing. It is aimed at preventing the growth of youth unemployment.

The prospects for introducing flexible forms of employment lead to a rethinking and change in ineffective mechanisms of state regulation of the youth labor market. Over the last six years, the economically active part of the Ukrainian population, which is one third of young people, tends to decrease. This part of the youth in its essence is a work force. From this point of view, there is a tendency towards decreasing of proportion of economically active young people in the total number of economically active population in Ukraine .

The youth segment of the labor market consists of subjects of the labor market, citizens of the country aged 15 to 35 years. Young people in Ukraine make up the majority of the able-bodied population and significantly affect the development of the state. A high level of youth unemployment is dangerous because of its economic and social consequences which affects the interests of both young people and the whole state as well. That is the reason for the need to analyze, forecast the youth labor market and state regulation of youth employment, and social protection. State regulation of the youth labor market is carried out in the following areas: employment of unemployed people and assistance in vocational guidance, training and retraining of staff; legal provision of labor relations, social protection of the population having the status of unemployed (material assistance, unemployment benefits, unemployment insurance). Various methods of state regulation are used: regulatory, administrative, organizational, economic, informational, etc. Problems of youth in the labor market are caused by certain features of social status and labor behavior, namely: a fairly high educational level; the presence of profession or qualification; low adaptability and vulnerability to the surrounding economic and social environment; increased requirements for employment (prestige, earnings), content, nature and working conditions. The main problem of the employment of a young graduates is the search for a job in a their specialty. However, many enterprises employ the most successful

For balanced portfolio, the share in “Heavy Child” SBU shall be at least 20-30%, however both in reporting and basic years this group covers 9.2 and 3.4% respectively.

Product group “Dog” SBU in 2016 had decrease in its share to 15.5%, which does not exceed accessible allowance margins, thus showing positive dynamics of the company activity.

Range profile of the company is partially balanced, as balanced year did not have indicators of “Milking Cow” group, which in its turn is the main income source of the company. Share of “Dog” SBU is decreasing, whereas “Difficult child” group covers rather small share in sales volumes.

2016 range profile did not have products being financial sources of the company (“Milking Cow” SBU). In current year the products, covered by “Milking Cow” group exceed the approved margins, particularly at least 45-50%.

As the company range portfolio is not balanced, the factor value is 3.

Taking into account the importance degree for the factors, the overall value of the product component in marketing activity comprises 3.9 points.

IV. Summary

The studies proved that the product component in marketing activity of Zhashkivskiy Elevator PJSC requires certain improvement, as its total value is 3.9 points. It is necessary to pay attention to the following factors as dynamics of services provided, range structure rationality and range portfolio consistency, as well as to create measures to improve status of product policy in the company.

References

1. Коваленко Л.О., Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2005. – 456 с.
2. Моисеева Н.И., Коньшева М.В. Управление маркетингом: теория, практика, информационные технологии: Учеб. пособие / Под ред. Н.К. Моисеевой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 304 с: ил.
3. Офіційний сайт Суффле-Агро Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soufflet-agro.com.ua/uk/poslugi-elevatoriv/jachkov/>

The entire period after the commencement of economic reforms, our state was not able to formulate a holistic concept of employment regulation, focusing mainly on one component: regulating the scope of official unemployment through the promotion of ineffective employment. Practically, it does not have a long-term strategy and effective mechanisms that could fundamentally change the situation on the domestic labor market and influence the motivation of labor migrants. The issue of state regulation of the labor market during the period of intensification of the economic crisis and its consequences also remains poorly developed. The search for improving directions of state influence mechanisms on the employment efficiency of the population is gaining weight.

Analysis of research and publications. The investigations of the researchers in the field and the regulatory framework are the subject of this study.

The purpose of the paper is to study the state regulation of youth employment in Ukraine.

Presenting of main material. The exit of young people into the labor market takes place mainly after graduation. There are many problems with the implementation of their labor potential at this stage. Some problems are overcome by the youth in one way or another, but some issues can be solved only under the condition of state assistance. There are existing shortcomings in the modern mechanism of state influence on the employment processes of young people, which lead to a high level of unemployment among young people. Structural changes that occur today in conjunction with complex socio-economic problems in Ukraine related to the transformation of market economy. It leads to significant adverse changes in the labor market, including the emergence of substantial quantities of unemployment, social insecurity of certain categories of the population, in particular young people.

Problems of youth in the labor market are caused by certain peculiarities of the social status and labor behavior: rather high educational level; low adaptability and vulnerability to the surrounding economic and social environment; increased requirements for employment (prestige, earnings), to the content, nature and working conditions; high professional and territorial mobility which is exist due to instability and weakness of the economic and social ties of the young person. Youth is an

Grynchysyn S. S.*graduate student of the Ukrainian State Employment Service Training Institute***STATE REGULATION OF YOUTH EMPLOYMENT IN UKRAINE**

Study of state regulation of youth employment in Ukraine was carried out within the framework of the article. In turn, it allowed to predict the way of problem solving by means of systematized and coordinated actions. At the same time, it was established that state should take care of the development of social stability and youth protection (as the situation on the labor market changes – adjusting employment policy, reviewing and updating the legislative framework, timely financing of state employment programs, developing a system of incentives and benefits for regions with low unemployment among young people). Alongside, it was stated that the system of measures aimed at reducing youth unemployment is not limited to the above mentioned. There is a lot of possibilities for creative search for ways out of the difficult situation that has developed now in the labor market. But in any case only an integrated approach to the problem solution will allow to achieve certain positive changes in the employment of young people in Ukraine.

Key words: public administration, state policy, youth, youth policy, employment.

Problem statement. Labor market and employment occupy a special place in the system of market relations. Most of the economic, social, and demographic phenomena that occurring in the market economy fully or partially reflect the processes taking place in the labor market. At the same time, formation and functioning of a full-fledged labor market is impossible only in the conditions of self-regulation due to the operation of market mechanisms. The market system of management is not an ideal model of social development, it is characterized by certain limitations, risks and threats that cause such social disadvantages as unemployment, social inequality, instability of market conditions. Minimizing these phenomena requires state intervention in the sphere of labor turnover and its reproduction. The processes taking place in the field of employment are mediated by market relations, it means that they are under the influence of uncertainty and riskiness, therefore, it needs active regulation by the state.

Петрига О.М., к.е.н., доцент*Інститут інтегрованих форм навчання НМетАУ***Прус Ю.О., к.е.н., доцент***Таврійський державний агротехнологічний університет***СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА І ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТА ОСНОВНІ
ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Ефективність та інтенсивність суспільного виробництва значною мірою залежить від його енергозабезпеченості, бо енергетика створює особливі матеріальні енергетичні ресурси, які зумовлюють функціонування практично всього виробничого комплексу економіки країни.

Енергетика – галузь господарського комплексу країни, що включає виробництво, розподіл і споживання всіх видів енергії. Енергетика в широкому розумінні – це галузі господарського комплексу, що охоплюють вивчення і використання природних ресурсів, до яких належать різні види, такі як вугілля, торф, сланці, нафта, природні горючі гази та енергія водних потоків, ядерна енергія, теплота глибинних шарів землі та ін. У вужчому значенні під енергетикою розуміють галузь техніки, що займається виробництвом, передачею, розподілом і споживанням енергії у різних її формах.

Створення МТБ будь якого суспільства безпосередньо пов'язано з електрифікацією і удосконаленням на цій основі техніки, технології, організації виробництва та ін. Електрифікація виробництва є одним із основних напрямків технічного прогресу майже в усіх галузях економіки країни, особливо у промисловості і в сільському господарстві, який характеризується широким впровадженням електрифікованих машин, обладнання, приладів і засобів електроавтоматики з метою збільшення виробництва та покращення якості продукції, скорочення затрат праці та прискорення строків виконання робіт, зниження собівартості і втрат продукції.

Будь-який виробничий процес чи будь-який вид обслуговування пов'язаний з використанням електроенергії. Електрифікація і автоматизація

виробництва є основою розвитку продуктивних сил на сучасному етапі функціонування суспільства.

Галузі, що виробляють паливо та електроенергію органічно взаємопов'язані з рештою інших галузей економіки, в результаті чого створюється реальна основа для системного і комплексного підходу до розміщення цих галузей та обґрунтування оптимальних шляхів їх розвитку і використання з урахуванням можливостей підвищення ефективності всього господарського комплексу країни. Тому, в нових економічних умовах, паливо та енергію потрібно розглядати і як матеріальний ресурс і як матеріальний фактор виробництва.

На сучасному етапі розвитку економіки країни роль паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) неухильно зростає. ПЕК – це сукупність галузей промислового виробництва, які здійснюють видобуток палива, виробництво електроенергії, їх транспортування та використання. До складу ПЕК входять галузі паливної промисловості: вугільна, нафтова, газова, торф'яна, сланцева та електроенергетика, яка охоплює теплові, гідро- та атомні електростанції, а також трубопровідний транспорт і лінії електропередач. Кінцевою метою його функціонування є надійне забезпечення потреб населення та всього господарського комплексу країни в паливі та електроенергії. Соціально економічний розвиток країни нерозривно пов'язаний з рівнем розвитку ПЕК, удосконаленням його енергетичного балансу, з обов'язковим врахуванням досягнень НТП. Від його стану значною мірою залежать темпи, масштаби і економічні показники зростання і розміщення продуктивних сил, створення необхідних умов праці і підвищення рівня життя людей. Одним з найважливіших завдань з удосконалення ПЕК є підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, всебічна їх економія. Ця проблема нині є надзвичайно актуальною.

Нині щорічно втрачається щонайменше 50% виробленого палива і виробленої енергії. Для виробництва продукції на 1000 доларів США Україна витрачає у 8-10 разів більше нафтопродуктів, ніж розвинені країни і в 3-4 рази більше, ніж малорозвинені (Аргентина, Чилі та ін.). Переробка нафти в Україні

8. Olson A., Tuuli I., Stainer L. Education for the sake of democracy // "Vestnik RFO", 2013. – N1. – P. 51-69.

9. Aubenky Pierre Education through the Human Nature // XX World Philosophical Congress of Paidya: Philosophy in the Education of Humanity. Boston, August 10-16, 2.

meritocratic approach that takes elitism and creativity into account, multiplied by ethics, that meritocracy creates democratic prerequisites for the functioning of strategic institutions of the state, which determine the parameters of its efficiency in the modern world, considering as a traditional one Ism and global trends of development.

References

1. Arendt H. Crisis of Education. // Arendt H. (2014). *between the past and the future: eight exercises in political thought* / per. from english and him. d. aronson m. : Publishing house of the gaidar institute. – 416 p. https://sociologica.hse.ru/data/2014/12/29/1103796966/1SocOboz_13_3_10_Yurlova.pdf/
2. Young Michael, 'Looking back at Meritocracy' in Geoff Dench (ed.), *The Rise and Rise of Meritocracy*, Blackwell Publishing, 2006.
3. Brzezinski Z. *Choice: World Domination or Global Leadership The Choise* / Per. from English: E. A. Narochnitskaya, Yu. N. Kobayakov. – Moscow: International relations, 2010. – 262 p.
4. Brown Ch, "Review of" *Meritocracy and Economic Inequality* "Edited by Kenneth Arrow, Samuel, Bowles, and Steven Durlaf, *Journal of Economic Literature*, Vol. 39, No. 1, March 2001, pp. 93-104
5. Hewstone, M. *Social dimensions of attribution* / M. Hewstone, J. Jaspars // *The social dimensions: Europ developments in social psychology* / ed. N. Tajfel. – 2014 – Vol. 2. – P. 380-385.
6. Anders Aslund, Simeon Djankov, ed. *The Great Rebirth: Lessons from the Victory of Capitalism over Communism*. Washington: Peterson Institute for International Economics, 2014 – 607 p.
7. Bibler V.S. *From science education - to the logic of culture. Two philosophical introductions in the twenty-first century*. Moscow, 1991. – 475 p.

залишається досить низькою – лише 60% виходу готової продукції, тоді як в США – 90%, в країнах Європи (ЄС) – 80%, що викликає, крім цього, інтенсивне забруднення навколишнього середовища. Найбільш енергомісними галузями є транспорт і промисловість, яка споживає понад 60% усіх паливно-енергетичних ресурсів. Нині Україна споживає в три рази більше енергетичних ресурсів, ніж будь яка європейська країна. Все це свідчить про наявність значних резервів і можливі напрямки підвищення ефективності їх використання.

Домінуюча роль у споживанні паливно-енергетичних ресурсів України належить природному газу, питома вага якого в загальному споживанні котельно-пічного палива до недавно становила 50%, вугілля – лише 25%, паливного мазуту – 6%. В структурі виробництва палива перевагу мало вугілля – майже 60%, нафта – 8%, природній газ – до 30%. Забезпеченість потреб країни в природному газі і нафті за рахунок власного виробництва є низькою – в межах 20%, решта – за рахунок постачання з інших країн (переважно з Росії), що привело, як відомо, до значного погіршення економіки України.

Тільки протягом 2009-3013р.р. на закупівлю російського газу Україна втратила 54 млрд доларів.

Варто також зазначити, що за передостанні більше ніж 20 років в Україні не було відкрито жодного нафтового родовища. В газовій промисловості відбулося значне згортання геолого-пошукових робіт та промислового освоєння відкритих родовищ, що привело до найбільшого спаду видобутку газу за всі роки – до 17 млрд м³ на рік.

Видобуток вугілля необґрунтовано теж знизився до надзвичайно низького рівня – менше 60 млн.т., або майже в 3 рази. Із 345 вугільних шахт більшість із них не працює.

Більше ніж в 1,5 рази зменшилося виробництво електроенергії. В результаті нині Україна належить до енергодифіцитних країн і за рахунок власних джерел задовольняє свої потреби в паливно-енергетичних ресурсах менш ніж на 50%. Державна комплексна програма з енергозабезпечення на період 2001-2010 р.р. залишилася не виконаною.

З огляду на достатню наявність розвіданих запасів вугілля в Україні, як на нашу думку, основна роль у забезпеченні потреб суспільного господарства країни в паливі нині повинна належати вугіллю, що і було передбачено діючою в попередні роки. Програмою стратегічного розвитку ПЕК країни, якою передбачалося здійснити докорінне удосконалення структури енергопостачання і забезпечення потреб власними енергоресурсами.

Вугілля в Україні є єдиним паливним ресурсом, запаси якого дозволяють повністю забезпечити власні потреби національної економіки. Його балансові (розвідані) запаси забезпечення (з урахування тимчасово окупованої частини Донбасу) становлять майже 200 років:

Для вирішення проблеми збільшення виробництва та підвищення ефективності використання вугілля, як на нашу думку, достатнім буде здійснення наступних заходів:

покращення організації виробництва вугілля на діючих шахтах, особливо західного Донбасу (вугілля якого є придатним для використання на ТЕЦ та ін.), після відповідної обробки на збагачувальних фабриках та удосконалення технології його використання (змішування з антрацитом та ін.);

введення в дію додатково не працюючих шахт і лав, які можна використати після економічно оправданих витрат;

посилення мотивації праці виробництва вугілля та ін.

Підвищення рівня забезпечення споживання нафтопродуктів та ефективності їх використання є можливим здійснити за рахунок збільшення глибини (до 3000-4000м) власного видобутку нафти та поглиблення переробки її до 80%. В результаті цього рівень забезпеченості споживання нафтопродуктів власного виробництва зросте від 9,1-20% до 40-50% і буде достатнім для підтримання державою конкуренції та усунення монополії на їх ринку.

Видобуток газу в Україні, враховуючи його запаси, втім числі і метану, є можливість в найближчі 3-5 років, за рахунок додаткового освоєння відкритих

Analyzing the peculiarities of functioning of modern public administration systems, which are built on the meritocratic principle and identifying their influence on the construction of an effective state, it is appropriate to proceed from the fact that meritocracy is a political mechanism of democratization. Moreover, it is an innovation that forms the new quality of the public-legal system of the state and through which the potential of constructing an effective state, which is ruled by intellectually and functionally superior rulers, is formed. Given this, understanding, under the meritocracy, the principle of governance according to which the most capable people should occupy the leading positions in the state, regardless of their social and material situation, and objective democratization of the system of public administration takes place. Therefore, the meritocratization of the public administration system, which primarily involves its intellectualization and professionalization, characterizes the management of the state of the highest technological level. That is, in this regard, it is said that meritocracy by constructing certain prerequisites for the democratization of the public administration system forms a kind of functional space in order for people to come to power on the basis of openness and transparency, according to their abilities and intellectual efforts. This indicates a certain ritualization of the public administration system, which is open to the implementation of only "intellectually and morally chosen persons," and in turn they are able to provide the construction of a state that meets objectively real needs of society.

The problem of the influence of meritocracy on the construction of an effective state is clearly also traced through the establishment of certain political values that are intended to ensure the legitimacy of the current political system. In this regard, in this regard, meritocracy appears as a certain political culture, which serves as an organic condition for securing an internal consensus, which should lead to the establishment and maintenance of a "collective identity of citizens". In other words, in this respect, meritocracy sets the model of the political world, which includes the state-power vertical and which corrects its expectations of society, so that the actions of representatives of this vertical were indicative of the demands advanced by the society.

Thus, our analysis of meritocracy as a means of constructing an effective state in the modern world has made it possible to systematize the main research concepts, to reveal the peculiarities of constructing an effective state structure based on a

continuous and dynamic development of the state, "since educated people in power always work to form a society of educated citizens," and in their turn, they demand modernization of the institutions of the state. Meritocracy, accumulating attention to the development of high technologies, declares the high ability to mobilize institutions in the direction of the effectiveness of their functioning. Post-industrial and post-modern civilization is a formal confirmation of the high level of influence of meritocracy on the construction of an effective construction of a modern state. This design is quite clearly characterizes the ability of the meritocratic management system to "maneuver" certain crisis situations, to locate mobile solutions operationally. Under such conditions, such an efficient state, in turn, is able to declare its ability to "create an oasis" of high technologies, science, culture, where people with a sufficiently high level of education are needed that in future could play the role of "modes of growth" of modern civilization, guaranteeing free transition from crisis to growth" [9, p. 37]. All of this depends on the humanitarian potential of people, and especially the meritocratic control systems, which "modify the very nature of man, make man a man in the full sense, which in this way is a confirmation of how education can create a completely different human nature as educated professionals in power direct their efforts against violence, thus cultivating the mind in man" [9, p. 42]. At the request of changing the type of life and activities of citizens there are new forms and types of states, there is a kind of reconstruction of institutions of statehood in the direction of their spatial approach to citizens. On this basis, meritocracy, through its functional influence on appropriate public administration systems, is capable of turning the state "face to the day-to-day problems of public institutions," ensuring its humanization. At the same time, according to P. Aubenko, the fact that "the modern world is not the one that was several decades before, it is rapidly globalizing and requires new approaches to the solution of problems that can easily grow into national and religious ones in the global, universal" [9, p. 44]. To take into account these tendencies and reconstruct the modern model of the state, only meritocratic control systems are capable of solving them. It is precisely in the condition of such a system and in order to solve the systemic problems of the functioning of the modern state, "the world community must come to cultural pluralism and a common ethical principle; - without cultural and religious pluralism, global humanity is only an abstraction or an empty definition; because without the understanding of morality, global humanity is incomprehensible" [9, p. 45].

та розвіданих родовищ в результаті відновлення за останні два роки геологопошукових робіт, збільшити в 2-3 рази, про що свідчать і заяви урядовців.

За розвіданими записами газу Україна в Європі нині посідає третє місце, має потужну ГТС, що має можливість доправити видобутий газ до споживачів. Це дасть можливість забезпечити потреби виробництва і надання послуг населенню та ін. за рахунок власного видобутку газу та позбавитися залежності в споживанні газу від Росії та ін. країн.

Збільшення виробництва електроенергії, як на нашу думку, першочергово слід вирішувати за рахунок діючих АЕС – їх реконструкції та ін. заходів, з метою підвищення їх надійності та введення в дію блоків різної будівельної готовності на Хмельницькій та Рівненській АЕС. При цьому, АЕС зможуть довести виробництво електроенергії до 98 млрд. кВт/рік (як і передбачалося за Національною енергетичною програмою України на період 2001-2010 р.р.), що дозволить перевершити допущений спад її виробництва та задовольнити виробничі і соціальні потреби країни в електроенергії, яка нині є в рази дешевшою від виробленої на інших видах електростанцій. Саме це і дасть можливість значно знизити ціни (тарифи) для її споживачів, та збільшити її споживання, що сприятиме значному підвищенню ефективності виробництва продукції, зниженню вартості товарів (продукції) і надання послуг населенню та збільшенню експорту електроенергії.

З погляду забезпечення належної безпеки, надійності електропостачання та підвищення ефективності використання, як на нашу думку, виробництво і реалізація електроенергії, особливо АЕС, газу та продукції нафти має бути монополією держави. Крім цього, держава для здійснення регулювання цін на енергетичні ресурси в ринкових умовах господарювання, має мати необхідну кількість нафтопереробних заводів, заправочних бензоколонок та ін.

Підвищення цін (тарифів) на електроенергію, газ, бензин та ін. енергоресурси в сучасних умовах господарювання руйнівно діє на економіку всіх видів підприємств, галузей та всієї країни, погіршує якість виробництва продукції та надання послуг підприємствами і установами соціальної інфраструктури (лікарень, шкіл, дитячих садків, ВНЗ освіти та ін.), значно

погіршує соціально-економічний стан населення всієї країни, вирівнювання умов життя між містом і селом та сприяє необґрунтованому підвищенню цін практично на всі види продукції і надання послуг та розвитку інфляції.

Енергетичні ресурси і ціни (тарифи) на них мають працювати на економіку всієї країни.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів є ресурсозбереження, яке забезпечує їх економію та збільшення виробництва продукції за тієї самої кількості використання сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Основними напрямками його в ПЕКє:

розробка та впровадження енергозберігаючої техніки і технології;

широке використання вітрової, сонячної та нетрадиційних видів енергоресурсів;

удосконалення технології передачі електроенергії на відстань;

використання енергосистем з розподільчою генерацією;

підвищення якості виробництва й реалізації енергетичних ресурсів;

належний облік і контроль використання енергетичних ресурсів та ін.

Важливе значення що до цього має розробка паливно - енергетичного балансу (ПЕБ) країни з оптимальною структурою надходження (виробництва) і використання різних видів енергетичних ресурсів.

Основним завданням розробки і дотримання ПЕБ є ефективно і надійно забезпечення потреб країни і населення в дешевій енергії високої якості з прийнятними техніко-економічними показниками, які б сприяли економічному розвитку всього господарства країни та покращенню соціально-економічного стану її населення.

a person who adheres to these two basic virtues is not capable of "mediocre actions", and therefore it is always wise, transferring it to modern realities of the system of public administration, receives meritocratic synergy aimed at ensuring the effectiveness of the functioning of the state. Due to such influence of meritocracy, which is represented by educated and moral managers, the space of freedom of citizens is expanding, a kind of convergence of meritocratic power and citizens takes place. On the basis of this stratified new tasks, which are put forward to the authorities and relevant institutions of the state, formed a kind of "collegiality", which defines the appropriate parameters for building an effective state. Analyzing the essential structure of meritocracy and its various methodological cuts, in order to identify the technology of its influence on the construction of an effective state deserves the concept of VS. The bible Its conceptual value is determined by the expansion of the structure of meritocracy, which includes the possession of aesthetic and ethical tolerance, according to which the modern construction of an effective state in the conditions of globalization should be based, when such a structure is extremely mobile and functionally unstable. This aspect of the understanding of meritocracy indicates its functional effectiveness, mostly not in the context of the formation of a national, but primarily an effective global state with its transnational institutions. This variant of meritocracy allows "to clearly understand the world dialogue of cultures and the dialogue of their logic and on this basis to demonstrate new designs of the state system, in such a way to improve the future structure of the world" [7, p. 89].

In substantiating such a construction of the influence of meritocracy on the construction of an effective state, it is necessary to take into account the fact of its dual functionality. Confirmation of such an opinion is that meritocracy, ensuring the balance of the institutional foundations of the state and serving the effectiveness of their functioning by giving internal functional direction, should act as a "peculiar technology" to overcome the educational crisis in the modern world. The justification of this position is the opinion of A. Alson, who argues that meritocracy as a form of government "is able to contain the crisis of education, to create strategic conditions for the state to somehow withstand competition in the field of rapid development of high technologies caused by information" overproduction" [8, p. 62]. In this context, the understanding of meritocracy testifies to its functional capacity to ensure the

- base their position on the principles of social categorization of individuals, their social status and living conditions [5, p.383].

On the basis of analysis of the consideration of such essential changes through which the modern world passes and their consideration by scientists specifies the main content positions that should be the basis for constructing an effective state, among which: 1) the creation of a strong, prosperous state, which society can be proud of; 2) the state's ability to withstand external threats; 3) the construction of a unified national state within the global space. Based on the consideration of these positions, the meritocratic system of public administration will provide an opportunity for solving tactical problems that directly affect the construction of an effective state, including corruption, migration, raising the level and quality of life. In view of this, the influence of meritocracy on the construction of an effective state provides a system-forming function of the civilizational development of the state through the preservation of national traditions within the framework of integration into various integrative associations.

Analyzing the peculiarities of the influence of meritocracy on the construction of an effective state in the modern world, the tendency of a new model of perceptions of power is clearly evident. This is especially confirmed by the fact that the authorities, on the one hand, preserve traditional stereotypes and, on the other hand, the arrival of the meritocratic contributed to the diametric change of such stereotypes when it began to be regarded as "an authority that distributes, protects and provides efficient management services, and hence the meritocratic power is characterized by a coherent a team (one person or institute), which is able to succeed in contradiction to peripheral deplorable circumstances" [6, p.408]. On this basis, meritocracy provides a clear ranking of problems of social development, the effectiveness of which affects the model of building an effective state. The following issues are ranked: institutional cooperation, infrastructure development (transport, logistics, road construction), military security; development of culture and art, science, health care, education.

Meritocracy can provide an effect on the functioning of the corresponding model of the state, if it is represented by people in the system of administrative vertical, universally enlightened and moral. Using the design of the ancient philosopher Plato,

Література

1. Актуальні проблеми розвитку вугільної промисловості України/Алюша О., Логвиненков В.//Економіка України.-2006.-№12.
2. Проблеми та шляхи удосконалення державної політики України у галузі енергозбереження./Єрмілов С.//Економіка України.-2006.-№9.
3. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч.-метод. посіб./О.М. Петрига – К.:ДП «Вид. дім «Персонал», 2009.-302с.
4. Статистичний збірник України за 2011р./За ред.02.Осауненко.-К: ТОВ «Август «Трейд», 2012.-560с.

Сушацька І.Ю., Білова Н.А., Чириченко Ю.В.

ТЕХНОЛОГІЇ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ РЕСТОРАНІВ ТА ІНШИХ ЗАКЛАДІВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

Анотація. На протязі останніх десятиліть ми можемо спостерігати бурний розвиток галузі громадського харчування. Зараз в будь-якому місті можна зустріти ресторани і кафе різного рівня економічного потенціалу, від економ-варіанту до відомих брендів, відкритих за моделлю франчайзингу. В будь-якому випадку відвідувач закладу громадського харчування має отримати високоякісну кулінарну продукцію. В той же час, в інтересах закладу економічне та раціональне використання сировини та продуктів. Успіх в об'єднанні та виконанні цих задач, в значній мірі, залежить від контролю якості продукції громадського харчування. Обов'язковим в діяльності об'єктів громадського харчування є дотримання стандартів, норм та правил. Міжнародні "Стандарти з управління якістю та забезпечення якості" серії ISO 9000, а також державні норми щодо вимог до якості є основою для контролю якості та визначення харчової цінності продукції галузі громадського харчування.

Ключові слова: харчова цінність, контроль якості, методи контролю.

Вступ. Харчова цінність продукції громадського харчування вміщує в собі усі корисні властивості їжі, що обумовлене її хімічним складом (вмістом жирів, білків, вуглеводів, вітамінів та мінеральних речовин) та складається з:

- біологічної цінності, яка визначається якістю білків, легкістю їх перетравлення та ступенем збалансованості їх амінокислотного складу;
- енергетична цінність – частка енергії, яка виникає в результаті хімічних та біологічних процесів, що забезпечують життєдіяльність організму людини.

Within the limits of this research, particular attention should be paid to the consideration of the extremely important methodological aspect of the real and formal influence of meritocracy on the construction of an effective state. In this regard, however, it is stated that meritocracy, which is not based on the establishment of certain gnostic values and ethical standards, is completely declarative, and therefore it is manifested to be functionally incapable of influencing objective factors (or even of itself, to act as such factors) to construct an effective state Using for justification of this aspect the concept of J. Dwie, who appreciates the "objective factor of reality" and W. Hindlband as values in the role of values, goodness, beauty and other spiritual values, the meritocracy acquires new forms of its social objectivity. In the context of this context, it should be emphasized that if and only if the meritocracy will not be based, in addition to the knowledge constants, on spiritual values.

An extremely important aspect that deserves attention in the context of the analysis of the influence of meritocracy on the construction of an effective state represented by M. Houston and H.Tedzhfel, within which the main issues to be characterized by the meritocracy must be classified, in such a way as to balance the functional potential of the state. Proceeding from this, scientists are shown four types of essential changes (dimensia), through which passes the modern world and directly affect the construction of the construction of a strong state. In order for such a design to be "organic" and consistent with the conditions of the development of the modern world, it must "adjust" to meritocratic management, presented by selected people in accordance with their ability and talent. To such essential changes, which must be ready for meritocracy and be able to guide scientists include:

- clearly understand the strategic value and significance of certain phenomena and their impact on public opinion (for example, unemployment, war and peace problems, etc .;);
- understand the general nature of social processes and their representations and be a bridge between individual and social reality;
- take into account the social contexts of certain events, take into account certain consistency of assessments;

systemic reflection of meaning, which is an instrumental condition for rational decision-making. It is perfect mastery of value and stands in the concept of a scientist as a result of education, which ensures the appropriate development of "competencies" that are suitable for a particular activity and on which the quality of the public administration system directly depends. The beginning of the XXI century. has witnessed a new metrological turn in the study of meritocracy, in particular, within certain research areas of liberalism, he marked the so-called "third stage of democracy", which, due to the coming to power of the most respectable with a high level of IQ and talent, is intended to overcome excessive bureaucracy and corruption. Due to this, in most national systems of public administration, meritocracy forms the social organization of society into a political instrument of power, which is designed to ensure the stable development of states. In view of this, according to Z. Brzezinski, the main principle of meritocracy is "to provide all people with equal opportunities, so that they can subsequently fight for power at different levels in conditions of free competition" [3, p. 54]. In this way, meritocracy is regarded by scientists as a form of natural and objective selection, through which the most worthy people should come to power, the main purpose of which is to ensure the democratization and modernization of the system of public administration.

The question posed by Z. Bzerzynsky in the context of determining the essence of meritocracy acquires a special methodological expediency for most research approaches aimed at finding out the deterministic dependence between meritocracy and modernization of the system of public administration. In this regard, Ch. Braun "picking up" this context of consideration notes that "today, meritocracy is one of the most important impulses for the successful modernization of society and the state, thanks and why it is called the "measuring line "of democracy and the development of modern societies" [4, c .97]. In confirmation, this scientist argues that "the modern state and modern society can no longer exist within the framework of outdated paternalistic and family-clan systems of distribution of wealth and career growth, leading to degradation and growing contradictions in society, and therefore for effective modernization requires personal qualities, initiative, high professionalism and education, a broad worldview that can only develop with the motivated climate of meritocracy " [4, p. 99].

Обов'язковим є комплекс органолептичних показників (зовнішній вигляд, колір, консистенція, запах, смак), які характеризують відношення людини до їжі, яке, в певній мірі, є суб'єктивним.

Нешкідливість їжі гарантує відсутність патогенних мікроорганізмів та токсичних речовин.

Також у формуванні якості продукції громадського харчування є важливою якість сировини, яка керується нормативними документами сільського господарства та підприємств харчової промисловості. Ці документи повинні містити показники якості продукції, методи їх оцінювання, правила їх збереження та транспортування. На сировину певної кондиції розраховують рецептури громадського харчування. Зміна кондиції впливає на норми вкладу сировини, а інколи на зміну технологічної обробки.

Існує важлива залежність між складом рецептур та готовим продуктом. Це означає, що їжа, виготовлена за рецептурами, повинна задовольняти потреби організму людини та мати високі органолептичні властивості. Тому в рецептурах мають бути наведені рекомендації технологічної обробки продуктів та норми їх застосування, які забезпечать смакову якість та енергетичну цінність готових страв.

Якість готових виробів формується під час її виробництва і залежить безпосередньо від технологічного процесу. Необхідне виконання режимів технологічної обробки, використання якісного, справного обладнання, механізмів та автоматів, які забезпечать поточність та якість страв.

Важливою складовою якості продукції громадського харчування є ручна праця. Від кваліфікації робітників, рівня їх майстерності та зацікавленості залежить кінцевий результат.

Протягом кулінарної обробки продуктів в них відбуваються складні зміни, вплив яких на якість готового продукту визначити складно і можливо тільки частково. Однак, при використанні певних, перевірених технологічних режимів можливий контроль за виробництвом на різних етапах, що, в значній мірі, є гарантією якості готового продукту [1-5].

Мета роботи – визначити складові, що формують показники якості продукції громадського харчування, та етапи і методи контролю якості.

Результати. Продукція галузі громадського харчування (готова та напівфабрикати) виробляється за певною нормативною документацією, в якій чітко викладені вимоги до якості продукції, регламентований склад компонентів, вимоги до сировини і допоміжних матеріалів. Також існують технологічні інструкції на промислове виробництво. Однак, для об'єктів громадського харчування фактичними є рецептури страв та кулінарних виробів. Крім контролю відповідності норм вкладення сировини, виконання технологічних вимог, визначення споживних властивостей, існує санітарно-гігієнічний контроль, якому підлягають страви, співробітники, обладнання, приміщення.

Дослідження кулінарної продукції завжди починається з органолептичного аналізу. При певній його суб'єктивності, можливо швидко оцінити якість сировини, напівфабрикату, готового продукту та виявити порушення рецептури, технології виробництва та оформлення страв. Якість кулінарної продукції оцінюють за : зовнішнім виглядом (враховують колір компонентів та продукту в цілому), консистенції, запаху та смаку. Існують додаткові показники для: хлібобулочних виробів – колір кірки та м'якушки; чаю та желе – прозорість; м'ясних, виробів з фаршу та кондитерських виробів – вигляд на зрізі та ін.

Для *зовнішнього вигляду* виробу важливо, яке зорове враження воно справляє, тому що це має вирішальне психологічне і, як наслідок, фізіологічне значення. Зорові враження впливають не тільки на вибір страв споживачем, а й свідчать про якість, свіжість, культуру виробництва продукту.

Велике значення для вирішення питання про можливість вживання продукту має *запах*. При характеризуванні харчової сировини або готового виробу (страви), термін «запах» це: аромат – природній, приємний, властивий для певного продукту (страви), букет – формується під час технологічних процесів і є результатом складних хімічних перетворень. Невластивий продукту або страві запах є результатом порушення технології виготовлення або псування продукту.

In the world of Western European scientific thought, for the first time, the term "meritocracy" was used by H.Arendt in the paper "The Crisis of Education," written in 1954, understanding "deserved power" under it. In this context, meritocracy is seen as a cumulative characteristic of a separate educational system that ensures the formation of powerful management systems with well-developed democratic principles. That is why, in the opinion of the scientist, "today, the rule is carried out not so much because of the people, but through the most reasonable part of the people - not an aristocracy by birth and not by plutocracy, but through true meritocracy of talent, as well as in the past, the old apparatus of management exercised with the help of skills and tact a significant power, since he was well-chosen and trained, which is why now every member of the meritocracy must have an attestation rating of at least 125 points "[1].

The term "meritocracy" in the theory of the British scientist M. Yang in the work "Enlightenment of Meritocracy", under which he understands "society of equal opportunities, where the social status and position of people in society depend exclusively on talent and reason, according to which distributed social benefits from the most worthy to the less worthy "[2, p. 74]. Moreover, the scientist bases his concept on the fact that the civil position and the level of development of society are determined by the coefficient of the intelligentsia of the rulers, thus ensuring social progress and the democratization of the state administration system. The positive synergy of meritocracy is that it guarantees a high level of education as well as a society that is in constant expectation and preparation for revolutionary changes, namely, "educated society has high potential" to overthrow the excessive, inefficient and detached from the authorities power "and bringing to power "of educated, smart and talented board members." However, the author made a certain warning that "decent reign" often shows some challenges for certain management systems, since "talents are not always able to give something to those who do not have such talents", which in turn raised the question about the need for a certain "meritocratic selection", which is primarily to give people "equal opportunities to become unequal" through competition to occupy "the most desirable, responsible and well-paid places, and the most capable and dedicated people, as a rule, oblyat greatest success in achieving this position" [2, p.21]. Meritocracy in the modern world, being focused on the establishment of new organizational and institutional forms, which are based on knowledge, reveals the objective need for

ZARZĄDZANIE

Opanasenko S. MERITOCRACY AS AN INSTRUMENT FOR BUILDING AN EFFECTIVE STATE IN THE MODERN WORLD

Opanasenko S.*graduate student of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine***MERITOCRACY AS AN INSTRUMENT FOR BUILDING AN EFFECTIVE STATE IN THE MODERN WORLD**

Within the limits of the national and world humanitarian sciences, the issues of meritocracy, the justification of the meritocratic principles and principles in the formation and functioning of the institutional structures of the state administration are least developed. All this manifests the theoretical and practical expediency of a detailed conceptual analysis of the essence of the concept of meritocracy, the identification of its content within different research traditions and approaches, the clarification of methodological contradictions between them, and the structuring of this object.

Key words: democracy, governance, good governance, meritocracy.

The construction of an effective state is traditionally governed by appropriate instruments, one of which is meritocracy, which involves the introduction of appropriate methodological techniques for assessing human capabilities capable of effectively and efficiently performing their professional functions in the system of public administration. It is worth noting that in most national states the introduction of various types and models of meritocratic systems served as a functional condition for the construction of an efficient state. This methodological context determines the expediency of a detailed analysis of the peculiarities of the influence of meritocracy and the construction of an institutional and functional resource of an effective state.

The special articulation methodology of definition and expediency itself conceptualization acquires in the middle of the XX century. This is primarily due to the fact that the majority of scholars, through the term "meritocracy", tried to show the formation of a new system of "social order" that characterizes the extreme form of democracy, which provides people with equal opportunities in career advancement on an administrative vertical solely on the basis of talent and chosen abilities .

Поняття *консистенція* складається з декількох: характеристики агрегатного стану (рідке, тверде, в'язке); ступеню однорідності (однорідне, круп'яне, сироподібне); механічних властивостей. Для деяких страв важлива ступень подрібнення. Є специфічні визначення для певних страв – пухкий, м'який, соковитий, пінявий та ін. Також важливими є відчуття: соковитий, сухий, розсипчастий, волокнистий.

Найважливішим показником для продукції громадського харчування є *смак*. Солодкий, кислий, солений – основні смаки. Вони мають велику кількість присмаків, відчуття зайвої гіркоти, солі. Наявність невластивих, сторонніх, неприємних смаків та присмаків є підставою для визнання продукту (страви) неякісним.

Відхилення від норми хоча б одного з органолептичних показників робить вживання такого продукту неможливим.

Бракераж - визначення сорту товару, виробу за його якість, а також відбір недоброякісних товарів та виробів. Це визначення в повній мірі характеризує комплекс досліджень якості продукції підприємств громадського харчування.

Процедуру бракеражу проводять комісійно, в певному порядку. Вона складається з таких етапів:

визначення ваги окремих порцій перших, других страв, салатів, та інших видів порційних страв, кондитерських виробів та напоїв;

визначення температури страв (від цього показника залежать інші показники);

органолептичні дослідження;

дегустація - процедуру проводять в певному порядку, оцінюють кожний показник;

підведення підсумків, визначення бракеражу.

В подальшому, продукція та страви, які не пройшли бракераж, можуть бути досліджені в спеціалізованих харчових, а у випадку необхідності, біологічних лабораторіях певної спрямованості.

Технологічні аспекти виробництва продукції громадського харчування - це складний комплексний процес. Однак, він повинен супроводжуватися належним контролем [4].

Висновок. Ринкові економічні відносини загострюють необхідність громадського харчування як особливої галузі господарської діяльності. Головні вимоги до цієї галузі – виробництво доброякісної та безпечної продукції. Таким чином, від того, наскільки налагоджений технологічний процес, яка форма випуску продукції або страв в закладах громадського харчування, системність і досконалість контролю, залежить якість і рівень однієї з важливих економічних галузей.

Література:

1. Збірник гармонізованих стандартів (ДСТУ ISO/IEC 17010-2001; ДСТУ ISO/IEC 17020-2001; ДСТУ ISO/IEC 17025- 2001; ДСТУ EN 45014-2001). / К.: Держстандрт України. – 2002. – 265 с.
2. «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [Закон України від 22 липня 2014 р. № 1602-VII] //Відомості Верховної Ради України, 2014, № 41-42, ст.2024.
3. «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [Закон України від 15 січня 2015 р., №124 – VIII] //Відомості Верховної Ради України, 2015, № 14, ст.96.
4. Оцінювання відповідності. Збірник гармонізованих стандартів (ДСТУ ISO/IEC 17010-2001; ДСТУ ISO/IEC 17020-2001; ДСТУ ISO/IEC 17025- 2001; ДСТУ EN 45014-2001). / К.: Держстандрт України. – 2002. – 265 с.

25. Шпак С.А. Теоретические основания стратегического управления реструктуризацией предприятий на основе потенциалов / С.А. Шпак // Бизнес Информ. – 2017. – № 4. – С. 347-356.

26. Alyokhin A.B. Economic theory of potential. Quasi axiomatic approach to modeling and measurement / A.B. Alyokhin, A.B. Brutman // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 3, Т.2. Економічні науки. – С. 91-105.

27. IDEF0 – методология функционального моделирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itstan.ru/book/export/html/2081>.

16. Методология функционального моделирования IDEF0. Руководящий документ. – М.: Госстандарт России. – 75 с.

17. Причина [Электронный ресурс] // Новейший философский словарь. – Режим доступа : https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/965/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%90.

18. Причина [Электронный ресурс] // Философская энциклопедия. – Режим доступа : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3089/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%90.

19. Результат [Электронный ресурс] // Толковый словарь Ушакова. – Режим доступа : <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1008122>.

20. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І.М. Репіна // Вісник Української академії державного управління при Президентові України. – 1998. – № 2. – С. 262-271.

21. Савчук С.И. Основы теории конкурентоспособности / Савчук С.И. – Мариуполь: ИПРЭЭИ НАН Украины, Рената, 2007. – 520 с.

22. Степанов А.Я. Категория "потенциал" в экономике [Электронный ресурс] / А.Я. Степанов, Н.В. Иванова. – Режим доступа :

<http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>.

23. Тимофеев Р.А. Анализ тенденций развития и основные понятия, характеризующие ресурсный потенциал промышленного предприятия / Р.А. Тимофеев, С.М. Кулиш // Проблемы современной экономики, 2009. – № 2 (30) – С. 138-140.

24. Фактор [Электронный ресурс] // Толковый словарь Ушакова. – Режим доступа : <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1074630>.

5. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., БУХКАЛО С.І., КАПУСТЕНКО П.О. та ін. Загальна технологія харчової промисловості у прикладах і задачах: Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 832 с.

6. Лазарева Т. А. Інноваційний розвиток харчової галузі. Продукти. Технології. Обладнання : навч. посібник для студ. спец. "Професійна освіта. Харчові технології" / Т. А. Лазарева ; Укр. інж.-пед. акад. - Х. : Право, 2014. - 174 с

7. Логінов М. І. Технологія виробництва і переробка продуктів рослинництва : навч. посібник / М. І. Логінов, М. Г. Росновський, А. М. Логінов; Глухів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. - Глухів : ГНПУ, 2014. – 229 с.

Серебренников В.М.,

к.т.н., доцент (Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог)

Серебренникова В. В.,

ассистент (Московский государственный технический университет «МАМИ»)

ЭЛЕМЕНТЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ РИСКА

Путём привлечения методов теории вероятностей проведено математическое моделирование риска.

В настоящее время уделяется большое внимание риску как одному из способов оценить последствия неблагоприятных ситуаций. Согласно определению, «риск – это возможность возникновения неблагоприятных ситуаций в ходе реализации планов ...» [1].

Проблема и её связь с научными и практическими заданиями.

Управление в условиях неопределенности, как правило, требует учета имеющихся рисков [2]. В понятии «риск» целесообразно выделить три составляющие. Необходимо разделить неблагоприятные ситуации, в которых реализуется нежелательная возможность, другими словами, опасность (анализ риска), оценку этой неблагоприятной ситуации (оценка риска, оценка выраженности и серьезности опасности) и возможные действия по уменьшению нежелательных последствий (управление риском с помощью тех или иных управленческих решений). Анализ риска – это анализ событий в реальном мире. Оценка риска использует тот или иной математический аппарат. Наиболее распространенным является подход на основе теории вероятностей [3]. В этом подходе обычно используется вероятностная модель реализации неблагоприятной ситуации, согласно которой выделяют вероятность осуществления нежелательной возможности и случайную величину – случайный ущерб, в случае ее осуществления. Необходимо отметить, что понятия – вероятность события и случайный ущерб – относятся не к реальному миру, а к математической модели. В современных условиях, характеризующихся высокой динамичностью, сказанное о риске в полной мере относится к решению задач в

7. Добикіна О.К. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник / Добикіна О.К., Рижиков В.С., Касьянюк С.В. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

8. Карапейчик И.Н. О состоятельности ресурсного подхода к определению потенциалов предприятия / И.Н. Карапейчик // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 5, Т. 1. Економічні науки. – С. 148-153.

9. Карапейчик И.Н. О сущности и соотношении понятий экономического и производственного потенциалов / И.Н. Карапейчик // Бизнес Информ, 2012. – № 3. – Часть 1. – С. 8-12.

10. Карапейчик И.Н. Оценка инновационного потенциала машиностроительных предприятий : монография / Карапейчик И.Н. – Мариуполь: "Новый мир", 2011. – 184 с.

11. Карапейчик И.Н. Потенциальные функции и задача систематизации потенциалов в экономике / И.Н. Карапейчик // Інноваційні економіка. – 2012. – № 4(30). – С. 9-15.

12. Карапейчик І.М. Потенціали та інші граничні характеристики підприємств як об'єкт економічних досліджень / І.М. Карапейчик // Держава та регіон. – 2013. – № 1 (70). – С. 114-118.

13. Карапейчик И.Н. Факторный подход к оценке потенциалов: ограничения и возможности / И.Н. Карапейчик // Уральский научный вестник. – Казахстан. – 2013. – № 6 (54). – С. 42-57.

14. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия / Лапин Е.В. – Сумы: Университетская книга, 2002, – 310 с.

15. Международная стандартная отраслевая классификация всех видов экономической деятельности. – Четвертый пересмотренный вариант. – Нью-Йорк, ООН, 2009. – 336 с.

потенциала от экзогенных параметров, т.е. предельные возможности предприятия в определенном на момент оценки состоянии при всевозможных параметрах внешней среды, и (б) общие потенциальные функции, отражающие зависимость уровня потенциала предприятия от всех факторов, включая эндогенные.

Список использованных источников

1. Алёхин А.Б. Обобщенные признаки предприятий, регионов и национальных экономик: проблема измерения и новые подходы / А.Б. Алёхин // Економіст, 2011. – № 8. – С. 24-29.
2. Алёхин А.Б. Сравнительный анализ функционального и оптимизационного подходов к оценке экономического потенциала предприятий / А.Б. Алёхин, Н.Н. Ванина // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2, Т. 2. Економічні науки. – С. 14-19.
3. Брутман А.Б. Конкурентоспособность предприятий: оценка на основе их потенциалов : монография / Брутман А.Б. – Запорожье: ООО "ЛИПС" ЛТД, 2012. – 220 с.
4. Гончаров В.Н. Характеристика инновационного потенциала предприятия в контексте стратегического управления / В.Н. Гончаров, Е.В. Иванова // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – 2004. – Вип. 76. – С. 112-119.
5. Деятельность [Электронный ресурс] // Философская энциклопедия. – Режим доступа : https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4276/%D0%94%D0%95%D0%AF%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%AC.
6. Диленко В.А. Экономико-математическое моделирование инновационных процессов / Диленко В.А. – Одесса: Фенікс, 2012. – 344 с.

экономике. Это позволило риску начать завоевывать достойное место в экономических концепциях, хотя этот процесс все еще далек от завершения[4].

Постановка задания.

Начальным определением при математическом моделировании риска естественно ввести понятие *неблагоприятной ситуации* (НС), которое заключается в том, что оно может произойти в сложившихся условиях. Например, финансовый кризис, страховой случай и т.п. Для НС имеют место такие же определения, как и для случайных событий в теории вероятностей, а именно: достоверность, невозможность, совместность, полная группа. Для НС таким же образом, как и теории вероятностей, вводятся понятия суммы и произведения с выполнением соответствующих свойств. В дальнейшем, НС будем обозначать буквой S , а риск буквой R . В общем случае, риск НС S определяется формулой

$$R(S) = P(S) \cdot C(S), \tag{1}$$

где $P(S)$ – вероятность S ,

$C(S)$ – стоимость ущерба, связанная с реализацией S .

Рассмотрим НС S , которая состоит в том, что одновременно имеют место две НС S_1 и S_2 , то есть

$$S = S_1 \cdot S_2. \tag{2}$$

В этом случае имеет место теорема.

Теорема. Риск совместного наступления двух НС S_1 и S_2 , равен

$$R(S_1 \cdot S_2) = R(S_1) \cdot P(S_2 / S_1) + R(S_2) \cdot P(S_1 / S_2). \tag{3}$$

Действительно, согласно определению (2) имеет место равенство

$$C(S_1 \cdot S_2) = C(S_1) + C(S_2). \tag{4}$$

Другими словами, стоимость ущерба от произведения НС S_1, S_2 равна стоимости ущерба от каждой из НС, что объясняется тем, что они происходят одновременно.

Умножаем обе части равенства (4) на вероятность их совместного наступления

$$P(S_1 \cdot S_2) \cdot C(S_1 \cdot S_2) = P(S_1 \cdot S_2) \cdot (C(S_1) + C(S_2)),$$

или

$$P(S_1 \cdot S_2) \cdot C(S_1 \cdot S_2) = P(S_1 \cdot S_2) \cdot C(S_1) + P(S_1 \cdot S_2) \cdot C(S_2).$$

(5)

Принимая во внимание, что

$$P(S_1 \cdot S_2) = P(S_1)P(S_2 / S_1) = P(S_2)P(S_1 / S_2),$$

формула (5) принимает вид

$$P(S_1 \cdot S_2) \cdot C(S_1 \cdot S_2) = [P(S_1) \cdot C(S_1)] \cdot P(S_2 / S_1) + [P(S_2) \cdot C(S_2)] \cdot P(S_1 / S_2)$$

(7)

С учетом (1) равенство (7) принимает вид

$$R(S_1 \cdot S_2) = R(S_1) \cdot P(S_2 / S_1) + R(S_2) \cdot P(S_1 / S_2),$$

что и доказывает теорему.

Следствие. Если НС S_1 и S_2 независимы, то формула (3) принимает вид

$$R(S_1 \cdot S_2) = R(S_1) \cdot P(S_2) + R(S_2) \cdot P(S_1). \quad (8)$$

Действительно, в этом случае

$$P(S_2) = P(S_2 / S_1), \quad P(S_1) = P(S_1 / S_2).$$

Рассмотрим случай НС S , когда имеет место, хотя бы одна из НС S_1 или S_2 , то есть сумму НС S_1 и S_2 ,

Оценки уровня потенциала представляют собой прогноз предельных результатов осуществления соответствующей деятельности субъектом экономики (предприятия), которые может достичь предприятие, находясь на момент оценки в определенном состоянии при фиксированных параметрах внешней среды. С учетом экономического содержания понятия потенциала в экономике в качестве моделей потенциалов предприятия должны выступать модели оптимизационного типа, а в качестве оценок потенциалов – оптимальные значения целевых функций (выражающие совокупные результаты той или иной деятельности предприятия) соответствующих задач оптимизации, переменными которых являются параметры предприятия 1-го типа, т.е. управляющие переменные, а прочие параметры предприятия и внешней среды фиксированы.

Понятие факторного потенциала есть отражение факта зависимости уровня потенциала от различных факторов. Факторные (по одному или группе факторов) оценки потенциала предприятия представляют собой частный случай оценок потенциалов, исчисленных без учета лимитирующего влияния всех прочих факторов (в моделях потенциалов такие факторы учитываются как несущественные), что позволяет рассматривать факторный потенциал как способность предприятия осуществлять определенную деятельность, предельные результаты которой обусловлены исключительно действием соответствующего фактора (группы факторов).

Вид учтенных при измерении потенциалов существенных факторов является, таким образом, признаком, определяющим разновидность потенциала, вследствие чего классификации факторов могут лежать в основе построения соответствующих им классификаций потенциалов предприятия по факторам.

Обобщением оценок потенциалов, включая оценки факторных потенциалов, являются потенциальные функции, характеризующие зависимость уровня потенциала от значений параметров состояния предприятия (параметры 2-го и 3-го типов) и внешней среды. Экономическое содержание и сфера применения потенциальных функций зависит от состава их аргументов. Для учета этого обстоятельства предложено различать (а) мгновенные потенциальные функции предприятия, отражающие зависимость величины

негативного ее влияния на уровень потенциала предприятия возникает необходимость разработки целей и мероприятий по адаптации предприятия к прогнозируемым изменениям внешней среды и, в первую очередь, по совершенствованию деятельности по материально-техническому снабжению предприятия и сбыту продукции.

Знание общих факторных потенциальных функций, в основе формирования которых в рамках модели (7)-(12) лежат технологические факторы, позволяет обосновать необходимость технико-технологического развития предприятия, формировать соответствующие цели и мероприятия, направленные на снижение ресурсоемкости производства, повышение производительности труда, более рациональное использованию имеющихся основных производственных фондов и т.п.

Выводы

Потенциал в экономике – это признак субъекта экономической деятельности (предприятия), характеризующий максимально возможные совокупные результаты этой деятельности (соответствующую способность), которые может достичь данный субъект.

На результаты и, в том числе, на максимально возможные результаты той или иной деятельности предприятия оказывает влияние большое количество разнокачественных факторов, всю совокупность которых подразделяется на внешние – параметры внешней среды, и внутренние – параметры состояния предприятия. Среди эндогенных параметров предприятия необходимо различать (1) *управляющие переменные* – параметры предприятия, допускающие изменение в режиме реального времени без дополнительных затрат, (2) *малоинерционные параметры* состояния предприятия, изменение которых возможно в рамках организационно-управленческих мероприятий, не требующих существенных временных и ресурсных трат, и (3) *инерционных параметров*, т.е. параметры, изменение которых возможно в результате осуществления мероприятий по развитию предприятия и связано со значительными затратами ресурсов и времени.

$$S = S_1 + S_2. \tag{9}$$

В этом случае имеет место теорема.

Теорема. Риск появления, хотя одной из двух НС S_1 и S_2 , равен

$$R(S_1 + S_2) = \begin{cases} R(S_1), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 = \emptyset \\ R(S_2), & \text{якщо } S_1 = \emptyset, S_2 \neq \emptyset. \\ \left(\frac{R(S_1)}{P(S_1)} + \frac{R(S_2)}{P(S_2)} \right) P(S_1 + S_2), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 \neq \emptyset \end{cases} \tag{10}$$

Действительно, если имеет место сумма НС S_1 и S_2 , то стоимость затрат запишется в виде

$$C(S_1 + S_2) = \begin{cases} C(S_1), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 = \emptyset \\ C(S_2), & \text{якщо } S_1 = \emptyset, S_2 \neq \emptyset. \\ C(S_1) + C(S_2), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 \neq \emptyset \end{cases} \tag{11}$$

Согласно (1), имеет место

$$R(S_1 + S_2) = P(S_1 + S_2) \cdot C(S_1 + S_2) \tag{12}$$

С учетом (2611) формула (12) запишется так

$$R(K_1 + K_2) = \begin{cases} P(K_1) \cdot C(K_1), & \text{якщо } K_1 \neq \emptyset, K_2 = \emptyset \\ P(K_2) \cdot C(K_2), & \text{якщо } K_1 = \emptyset, K_2 \neq \emptyset. \\ P(K_1 + K_2) \cdot \left(\frac{P(K_1) \cdot C(K_1)}{P(K_1)} + \frac{P(K_2) \cdot C(K_2)}{P(K_2)} \right), & \text{якщо } K_1 \neq \emptyset, K_2 \neq \emptyset \end{cases} \tag{13}$$

Согласно (1), формула (13) принимает вид (10), что и доказывает теорему.

Следствие. Если НС S_1 и S_2 несовместны, то формула (10) принимает вид

$$R(S_1 + S_2) = \begin{cases} R(S_1), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 = \emptyset \\ R(S_2), & \text{якщо } S_1 = \emptyset, S_2 \neq \emptyset \\ \left(\frac{R(S_1)}{P(S_1)} + \frac{R(S_2)}{P(S_2)} \right) (P(S_1) + P(S_2)), & \text{якщо } S_1 \neq \emptyset, S_2 \neq \emptyset \end{cases} \quad (14)$$

Особое место в математическом моделировании риска занимает теорема, которую можно назвать по аналогии с теорией вероятностей формулой полного риска. Прежде всего, введем необходимые определения. Пусть НС S может наступить или не наступить вместе с одним из ряда несовместных обстоятельств, обозначаемых $O_1, O_2, \dots, O_n$, образующих полную группу, то есть

$$O_1 + O_2 + \dots + O_n = \Omega, \quad (15)$$

$$O_i \cdot O_k = \emptyset, \quad (i \neq k, i = 1, 2, \dots, n, k = 1, 2, \dots, n), \quad (16)$$

где Ω – достоверное обстоятельство, ($P(\Omega) = 1$),

$\emptyset$ – невозможное обстоятельство, ($P(\emptyset) = 0$).

Пусть известны вероятности всех обстоятельств, то есть, даны $P(O_1), P(O_2), \dots, P(O_n)$. Кроме того, даны условные вероятности наступления НС S при осуществления каждого из обстоятельств $P(S/O_1), P(S/O_2), \dots, P(S/O_n)$. При этом известны условные риски НС S при осуществления каждого из обстоятельств $R(S/O_1), R(S/O_2), \dots, R(S/O_n)$.

Тогда риск НС S определяется теоремой.

Теорема. Риск НС S , которая может произойти вместе с одним из обстоятельств $O_1, O_2, \dots, O_n$, равен сумме парных произведений вероятностей каждого из обстоятельств на отвечающие им условные риски НС S

потенциальных функций по природе учитываемых в мгновенных функциях факторов.

С учетом этого вполне четкий экономический смысл приобретают мгновенные факторные потенциальные функции, отвечающие ресурсно-ценовому и продуктно-ценовому факторам, рассмотренным выше. Такие функции увязывают величину производственного потенциала предприятия с возможными значениями указанных факторов. Вполне определенный смысл имеют и общие факторные потенциальные функции, характеризующие зависимость предельных возможностей предприятия по производству продукции от значений параметров, отражающих технологические характеристики предприятия – ресурсоемкость, трудоемкость и капиталоемкость производства продукции.

Из изложенного выше можно сделать вывод и относительно сфер применения оценок потенциалов и потенциальных функций.

Оценки уровня потенциала в сравнении с фактическими результатами деятельности свидетельствуют об имеющихся у предприятия текущих резервах повышения результативности работы. Незначительные резервы либо их исчерпание является индикатором наличия проблемы и необходимости постановки задачи по развитию предприятия.

Отличие в содержании и по назначению факторных мгновенных и общих потенциальных функций в задачах управления предприятиями, как было отмечено выше, определяется составом аргументов указанных функций.

Факторные мгновенные потенциальные функции показывают, как изменится производственный потенциал предприятия либо его тот или иной факторный потенциал при всевозможных изменениях значений соответствующих экзогенных параметров, например, при различной ценовой конъюнктуре на рынке ресурсов и рынке продукции, при различном спросе на продукцию предприятия и различном предложении ресурсов на рынке. При наличии прогнозов развития рыночной ситуации и выявлении (на основании знания соответствующих мгновенных факторных потенциальных функций)

При оценке производственного потенциала, как и любого другого потенциала предприятия, значения указанных параметров считаются фиксированными, известными и однозначно определенными. При построении мгновенной потенциальной функции должны быть соблюдены эти же условия. Тогда и оценки производственного потенциала, и мгновенная потенциальная функция как обобщение таких оценок при всевозможных значениях экзогенных параметрах будут давать соответствующие представления о потенциале предприятия, обладающего текущими технологическими характеристиками.

Однако в обоих случаях о технологическом потенциале предприятия как факторном потенциале говорить не приходится в силу невозможности вычленения действия данного фактора.

Совершенно иная ситуация имеет место при построении общей потенциальной функции, при котором допустима фиксация значений одних параметров и варьирование других.

В самом деле, анализ ценовых и технологического факторов на предмет содержательности соответствующих факторных потенциалов обнаруживает основания для введения вполне естественного с формальной точки зрения понятия *факторной потенциальной функции* и в отношении общей, и в отношении мгновенной потенциальной функции. Факторной следует считать общую потенциальную функцию Ψ' , все аргументы которой, за исключением тех, что соответствуют одному или группе факторов, считаются фиксированными. Аналогично можно определить и мгновенную факторную потенциальную функцию. И в том, и в другом случае факторные функции представляют собой зависимость потенциала предприятия от параметров, которые выражают действие одного или группы факторов и при измерении потенциалов считаются переменными.

Таким образом, факторные функции являются частным случаем общей потенциальной функции, а их число соответствует числу осмысленных с точки зрения экономики комбинаций факторов. При этом мгновенные факторные функции одновременно являются частным случаем общих факторных

$$R(S) = \sum_{i=1}^n P(O_i) \cdot R(S/O_i). \quad (17)$$

Формула (17) носит название формулы полного риска.

Действительно, согласно формуле полной вероятности имеет место равенство

$$P(S) = P(O_1) \cdot P(S/O_1) + P(O_2) \cdot P(S/O_2) + \dots + P(O_n) \cdot P(S/O_n). \quad (18)$$

Умножим обе части равенства (18) на $C(S)$

$$P(S) \cdot C(S) = P(O_1) \cdot P(S/O_1) \cdot C(S) + P(O_2) \cdot P(S/O_2) \cdot C(S) + \dots + P(O_n) \cdot P(S/O_n) \cdot C(S). \quad (19)$$

Учитывая (1), равенство (19) записывается в виде (17), что и доказывает теорему.

Формула полного риска относится к случаю, когда риски и обстоятельства рассматривались до осуществления НС, то есть априорно, и в комплексе условий не фигурировал результат осуществления НС. Вместе с тем, естественно поставить вопрос, как изменится вероятность обстоятельства O_i , после того, произошло НС S , то есть условная вероятность $P(O_i/S)$ для каждого обстоятельства. В этом случае имеет место теорема.

Теорема. Вероятность обстоятельства после осуществления НС равна произведению вероятности обстоятельства до осуществления НС на соответствующий ему условный риск НС, который произошел при осуществлении НС, деленному на полный риск этого НС

$$P(O_i/S) = \frac{P(O_i) \cdot R(S/O_i)}{\sum_{i=1}^n P(O_i) \cdot R(S/O_i)}. \quad (20)$$

Эта формула называется формулой Бейеса.

Действительно, согласно теореме о вероятности произведения событий имеет место

$$R(S) \cdot P(O_i / S) = P(O_i) \cdot R(S / O_i).$$

Решая это уравнение относительно $P(O_i / S)$, получаем

$$P(O_i / S) = \frac{P(O_i) \cdot R(S / O_i)}{R(S)}.$$

Учитывая (17), получаем (20), что и подтверждает теорему.

Выводы и направление дальнейших исследований. Путем использования методов теории вероятностей построена математическая модель, позволяющая рассчитать риски, возникающие при различных комбинациях НС. Также показано, как после осуществления НС, уточнить вероятности обстоятельств, при которых осуществилась НС. Дальнейшие исследования должны быть направлены на апробирование полученных результатов на практике.

Литература

1. ТЭПМАН Л.Н. Риски в экономике / Под ред. В.А. Швандара. – М.: Юнити-дана, 2002. – 380 с.
2. Шоломицкий А.Г. Теория риска. Выбор при неопределенности и моделирование риска / А. Г. Шоломицкий.– учеб. пособие для вузов/ Высшая школа экономики.– М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005.– 400 с.
3. Ротарь В.И. Теория вероятностей / В.И. Ротарь.– М.: Высшая школа, 1992. – 330с.
4. Бауэрс Н. Актуарная математика / Н. Бауэрс, Х. Гербер, Д. Джонс и др. – Пер. с англ., под ред. В.К. Малиновского. – М.: Янус-К, 2001.– 656с.

Все подобного рода факторные потенциалы являются ресурсными, характеризующими предельные возможности предприятия по производству продукции в зависимости от наличия тех или иных ресурсов (в широком смысле) в предположении, что действие прочих факторов элиминировано. В модели потенциала соответствующие параметры (как эндогенные, так и экзогенные) выступают в качестве правых частей соответствующих ограничений.

Качественно иную экономическую, а также экономико-математическую природу имеют другие параметры модели (7)-(12).

Так, например, ценовая конъюнктура рынка ресурсов (*ресурсно-ценовой фактор рынка*) учитывается в ограничениях (12) в виде экзогенных параметров $\{c_{ri}\}$, и, как следствие, ее влияние отражается на уровне всех факторных потенциалов, исчисленных с участием этих ограничений как существенных.

Аналогично, цены на продукцию (экзогенные параметры $\{c_{pi}\}$), которые фигурируют в целевой функции оптимизационной модели потенциала (формула (5)), представляют собой *продуктно-ценовой фактор рынка* продукции и оказывают влияние на любой факторный потенциал в силу способа его отражения в модели.

Вследствие отмеченных обстоятельств, приводящих к невозможности изолирования действия указанных ценовых факторов на предельные возможности предприятия от действия прочих факторов, в отношении этих факторов понятие факторного потенциала неприменимо.

Сходная ситуация наблюдается и с рядом других параметров общей потенциальной функции.

Рассмотрим экономическое содержание параметров $\{r_{ij}\}$, $\{k_{aj}\}$, $\{l_{sj}\}$. Каждый из этих параметров имеет смысл "нормы" расхода соответствующего фактора производства при производстве единицы продукции предприятия. Очевидно, совокупность таких параметров прежде всего характеризует состояние технологии производства, его технологический уровень.

Если параметры $\{R_i\}$ интерпретировать как запасы ресурсов предприятия, т.е. как эндогенные параметры предприятия, то в этом случае ситуация в точности совпадает с ситуацией, имеющей место с другими факторами производства, рассмотренными выше, и понятие ресурсного потенциала по своему экономико-математическому содержанию становится идентичным понятиям потенциала основного капитала, трудового и финансового потенциалов. В этом случае ресурсный потенциал предприятия, характеризующий вклад ресурсного фактора в формирование производственного потенциала предприятия, представляет собой производственный потенциал, определенный как решение задачи (7)-(12) при условии, что ограничения (9)-(12) являются несущественными.

Если, как это предусмотрено в модели (7)-(12), параметры $\{R_i\}$ характеризуют объемы доступных для предприятия со стороны рынка ресурсов, т.е. являются экзогенными, производственный потенциал как решение задачи (7)-(8) приобретает черты рыночного потенциала предприятия. Действительно, такой потенциал выступает как характеристика возможностей предприятия по производству продукции со свойственными предприятию особенностями использования указанных ресурсов (эндогенные параметры $\{r_{ij}\}$), обусловленных текущим состоянием рынка этих ресурсов, его доступностью для предприятия. Такой потенциал является **ресурсно-рыночным потенциалом предприятия** с точки зрения влияния на производственные возможности предприятия такого фактора как емкость рынка ресурсов, их доступность на рынке.

Производственный потенциал как решение задачи (7)-(12) при условии несущественности ограничений (8)-(10) и (12), по своему содержанию совпадает с содержанием ресурсно-рыночного потенциала предприятия с тем лишь отличием, что, помимо возможностей предприятия по производству продукции, характеризует с позиций данного конкретного предприятия и рынок (емкость рынка) продукции, возможности предприятия по сбыту своей продукции на этом рынке. Такой потенциал можно считать **продуктно-рыночным потенциалом предприятия**, характеризующим производственные возможности предприятия с точки зрения емкости рынка продукции.

Романова А. А.

Кандидат економічних наук

Доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики

Чернігівського національного технологічного університету

Народний депутат України

Romanova.Anna@rada.gov.ua

ВІЗОВА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА АКТИВІЗАЦІЇ

В'ЇЗНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ

У статті надано власне визначення терміну «візова лібералізація» як різні способи спрощення умов в'їзду до країни, яка ці умови застосовує.

Крім того, виокремлено та охарактеризовано 15 видів візової лібералізації, таких як: оформлення через офіційні візові центри; скорочення терміну оформлення візи; зменшення вартості або звільнення від плати за візу певних груп населення; електронні візи; візи по прильоту; транзитні візи; скасування віз за умови наявності віз інших країн/зон; спрощене оформлення групових віз; короткий термін безвізового перебування; безвіз для туристів, які придбали пакетні тури у місцевих туроператорів; безвіз для певних категорій іноземних громадян; безвіз; в'їзд за внутрішнім паспортом; безмитна зона; комбінована спрощена візова політика.

Доведено позитивний вплив спрощення візової політики країн G-20 на в'їзні туристичні потоки та доходи від іноземних туристів. Проаналізовано сучасний стан візової політики України та виділено її основні недоліки.

Наведено успішні приклади візової лібералізації в різних країнах світу, які призвели до збільшення в'їзних туристичних потоків.

Надано рекомендації щодо спрощення умов в'їзду до України державному органу виконавчої влади, що виступає регулятором візової політики, задля стимулювання в'їзних туристичних потоків.

Ключові слова: візова лібералізація; управління туристичними потоками; безвізовий режим; туристична індустрія; віза по прильоту; електронна віза.

В статті дано власне визначення терміна «візова лібералізація» як різні способи упрощення умов в'їзду в країну, яка ці умови застосовує.

Крім того, виділено і охарактеризовано 15 видів візової лібералізації, таких як: оформлення через офіційні візові центри; скорочення терміну оформлення візи; зменшення вартості або звільнення від плати за візу певних груп населення; електронні візи; візи по прильоту; транзитні візи; скасування віз при наявності віз інших країн/зон; спрощене оформлення групових віз; короткий термін безвізового перебування; безвіз для туристів, які придбали пакетні тури у місцевих туроператорів; безвіз для певних категорій іноземних громадян; безвіз; в'їзд по внутрішньому паспорті; безвізовий режим; комбінована спрощена візова політика.

Доказано позитивний вплив спрощення візової політики країн G-20 на в'їзні туристичні потоки і доходи від іноземних туристів. Проаналізовано сучасний стан візової політики України і виділено її основні недоліки.

Наведено успішні приклади візової лібералізації в різних країнах світу, які привели до збільшення в'їзних туристичних потоків.

Наведено рекомендації по спрощенню умов в'їзду в Україну державному органу виконавчої влади, який виступає регулятором візової політики, спрямовані на стимулювання в'їзних туристичних потоків.

різні. Далі, де це спеціально не оговорено, мова йтиме про миттєву потенціальну функцію.

З урахуванням викладеного вище досліджуємо поняття факторного потенціалу. Для економіко-математичної інтерпретації його змісту спочатку зауважимо, що вплив на рівень потенціалу підприємства факторів виробництва в розглядаваній моделі описується з допомогою обмежень (8), (9), (10) і (12).

Виключимо з моделі виробничого потенціалу підприємства (7)-(12) обмеження (8), (10)-(12) або будемо вважати значення параметрів $\{r_{ij}\}$, $\{L_s\}$ і Φ скільки завгодно великими, що еквівалентно перетворенню вказаних обмежень в несуттєві. Тоді величина виробничого потенціалу підприємства буде визначатися тільки обмеженнями (9), а точніше, їх правими частинами, тобто величиною наявного у підприємстві основного капіталу. Саме в такому випадку виробничий потенціал підприємства набуває значення **потенціалу основного капіталу** підприємства, тобто факторного потенціалу, асоційованого з вказаним фактором. Легко також побачити, що по суті потенціал основного капіталу є аналогом виробничої потужності підприємства.

Аналогічно **трудової** і **фінансовий потенціали** також представляють собою факторні різновиди виробничого потенціалу, що відповідають розв'язанню задачі (7)-(12) при єдиному суттєвому (лімітуючому) обмеженні (10) для трудового потенціалу і обмеженні (12) для фінансового потенціалу. Як і потенціал основного капіталу трудової і фінансовий потенціали підприємства відображають максимально можливий обсяг випуску продукції при наявності персоналу (трудових ресурсів) і грошових засобів відповідно при всіх інших не лімітуючих факторах.

Більш тонким для інтерпретації є випадок з **ресурсним потенціалом** (обмеження (8)). Параметри правих частин цих обмежень (екзогенні параметри $\{R_i\}$) відображають стан ринку ресурсів.

состояния предприятия на управляемые параметры (управляющие переменные), изменение которых осуществимо путем принятия соответствующих управленческих решений практически в режиме реального времени и без затрат ресурсов и времени; параметры, формирующие внутреннюю среду предприятия, и изменение которых возможно в результате реализации мероприятий по развитию предприятия, требующих значительных временных и прочих затрат, либо кратковременных организационно-управленческих мероприятий, характеризующихся невысоким уровнем затрат времени и других ресурсов.

Приведенные выше рассуждения позволяют раскрыть экономико-математическое содержание понятий потенциала предприятия, его общей и мгновенной потенциальных функций без ограничения общности.

Действительно, производственный потенциал предприятия – это решение задачи оптимизации (7)-(12) в виде оптимального значения показателя (целевой функции задачи), выражающего совокупный результат производственной деятельности предприятия, которое находится в фиксированном (на момент оценки) состоянии при строго определенных значениях экзогенных параметров. Соответствующая ему общая потенциальная функция Ψ' является решением задачи (7)-(12) при всевозможных значениях параметров, т.е. представляет собой зависимость оптимального решения задачи (7)-(12) от ее параметров и характеризует уровень производственного потенциала при всевозможных значениях указанных параметров. Мгновенная потенциальная функция Ψ'' представляет собой зависимость решения задачи оптимизации (7)-(12) с фиксированными эндогенными параметрами от значений экзогенных параметров, т.е. представляет собой решение задачи (7)-(12), в которой в качестве переменных параметров рассматриваются только экзогенные параметры.

Таким образом, уровень потенциала соответствует значению потенциальной функции (общей либо мгновенной) при фиксированных значениях всех ее параметров.

Как будет показано ниже, область применения, цели и задачи оценок уровня потенциала, общей и мгновенной потенциальных функций качественно

Ключевые слова: визовая либерализация; управление туристическими потоками; безвизовый режим; туристическая индустрия; виза по прилету; электронная виза.

The article provides an own definition of the term «visa liberalization» as various ways of simplifying the conditions of entry into the country that applies these terms.

In addition, 15 types of visa liberalization have been identified and characterized, such as: registration through official visa centers; shortening of the visa processing period; reduction of the cost or exemption from visa payment for certain groups of people; electronic visas; visas upon arrival; transit visas; cancellation of visas if visas of other countries / zones are available; simplified registration of group visas; short term visa-free stay; visa-free travel for tourists who have purchased package tours from local tour operators; visa-free travel for certain categories of foreign citizens; visa-free regime; entry with an internal passport; duty-free zone; combined simplified visa policy.

The positive impact of the G-20 visa policy liberalization on inbound tourist flows and incomes from foreign tourists has been proved. The current state of the visa policy of Ukraine has been analyzed and its main disadvantages have been highlighted.

The successful examples of visa liberalization in different countries of the world, which have led to an increase of inbound tourism flows, have been presented.

Recommendations on simplifying the entry conditions to Ukraine for the state executive body, which acts as the regulator of the visa policy, have been provided to stimulate inbound tourism flows.

Key words: visa liberalization; management of tourist flows; visa-free regime; tourism industry; visa upon arrival; electronic visa.

Постановка проблеми. Починаючи з 2014 року, Україна зазнала великих репутаційних втрат на міжнародній арені, пов'язаних з військовим конфліктом на Донбасі, анексією Криму та внутрішньою нестабільністю всередині країни. Всі ці фактори призвели до подвійного скорочення в'їздів до України громадян іноземних держав. Втрата туристів також пов'язана із нелояльною державною візовою політикою України та складною процедурою відвідування країни на фоні процесів глобалізації та «стирання кордонів» у світі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Ефект від візової лібералізації вивчають аналітичні центри багатьох європейських країн. Цю інформацію аналізують міжнародні організації, такі як Всесвітня туристична організація (UNWTO), Всесвітній економічний форум, Міжнародна організація цивільної авіації, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейська Асоціація національних туристичних агентств і туроператорів, Європейська асоціація туроператорів.

В тій чи іншій мірі дослідженням питання впливу візової політики на туризм та інвестиції вивчали такі українські вчені як Козловський О.Є., Комар Н. В., Лола Ю. Ю., Мальська М.П., Мітряєва С. І., Ткаченко Т. І., Ткачук Л.М., Федорченко В.К., Філіпенко А.С., Цибух В.І., Чекаленко Л. Д. та інші.

Серед іноземних дослідників значний внесок у аналіз впливу візової лібералізації на міжнародний туризм здійснили Фарук Баллі, Сандра Карвао, Чоун-Кі Лі, Боб Маккерчер, Крістіна Монтефюско, Брюс Прадо, Олівія Раггс-Бріс, Брендан Уайт, Фернандо Флорес.

Мета статті. Основною метою статті є доведення позитивного впливу спрощення візового режиму на збільшення туристичного потоку країни та актуалізація необхідності проведення візової лібералізації в Україні.

Передбачається розробка рекомендацій для державного регулятора візової політики України щодо спрощення умов в'їзду до країни задля стимулювання в'їзного туристичного потоку.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні більшість розвинених країн світу відчувають позитивний вплив від візової лібералізації, який позначається у

настоящей работе производственный потенциал выступает лишь в качестве примера). В таком названии с помощью термина "общая" подчеркивается тот факт, что потенциальная функция характеризует зависимость величины потенциала предприятия от всех учетных в модели потенциала факторов независимо от их природы. Это особенно важно с учетом следующего.

При рассмотрении аргументов функции Ψ' необходимо обратить внимание на следующее обстоятельство. Ряд параметров предприятия может быть изменен только в результате реализации долговременных высоко затратных мероприятий по развитию предприятия. К таким параметрам относятся параметры A_r , A_k , A_l и A_K . На практике некоторые эндогенные параметры, такие, например, как параметры A_L , A_{cl} и A_Φ , могут выступать как управляющие переменные. Для этого в соответствующих моделях достаточно либо отразить процессы найма и увольнения работников, регулирования уровня оплаты труда, пополнения запасов денежных средств, либо по определению отнести их к разряду управляющих переменных. В любом случае указанные параметры (параметры A_L , A_{cl} , A_Φ) качественно отличаются от параметров вида A_r , A_k , A_l , A_K тем, что их изменение может быть достигнуто за счет осуществления организационно-управленческих мероприятий, не связанных с процессами развития предприятия и не требующих значительных временных затрат.

Поскольку в рассматриваемой модели указанные процессы не отражены, то текущие возможности предприятия по производству продукции, включая предельные, в рамках такой модели, определяются, наряду с управляющими переменными X_{opt} , только экзогенными параметрами E_{cr} , E_{cp} , E_R и E_D .

Это дает основание для введения в дополнение к понятию общей потенциальной функции понятия *мгновенной потенциальной функции* Ψ'' , которая характеризует зависимость уровня (в данном случае производственного) потенциала предприятия, находящегося в текущем на момент оценки состоянии, от параметров состояния внешней среды, т.е. функции $\Psi''(E_{cr}, E_{cp}, E_R, E_D)$.

Данное обстоятельство свидетельствует о том, что при построении модели потенциалов предприятия необходимо четкое подразделение параметров

$$\sum_j \left(\sum_i cr_i \cdot r_{ij} \cdot x_j + \sum_s cl_s \cdot l_{sj} \cdot x_j \right) \leq \Phi. \quad (12)$$

В этой модели неравенства (8)-(10) выражают ограничения на объемы используемых ресурсов со стороны рынка ресурсов, фонда рабочего времени оборудования и персонала соответственно; неравенства (11) – ограничения на объемы производства продукции со стороны рыночного спроса. Неравенство (12) задает ограничение на затраты денежных средств, связанные с приобретением производственных ресурсов и оплатой труда работников предприятия.

Таким образом, в строгом соответствии с принятым в настоящем исследовании определением потенциала, производственный потенциал предприятия в рамках данной модели представляет собой решение оптимизационной задачи (7)-(12), а именно, оптимальное значение целевой функции, а сама модель потенциала, в отличие от функциональных моделей производственных функций, относится к классу *оптимизационных* моделей.

Как следует из модели производственного потенциала (7)-(12), уровень потенциала P есть некая функция Ψ' оптимальных значений управляющих переменных X_{opt} , эндогенных параметров $\{r_{ij}\}$, $\{k_{aj}\}$, $\{l_{sj}\}$, $\{K_q\}$, $\{L_s\}$, $\{cl_s\}$, Φ и параметров внешней среды $\{cr_i\}$, $\{cp_i\}$, $\{R_i\}$, $\{D_j\}$, т.е.

$$P = \Psi'(X_{opt}, A_r, A_k, A_l, A_K, A_L, A_{cl}, A_\Phi, E_{cr}, E_{cp}, E_R, E_D), \quad (13)$$

где

$$\begin{aligned} A_r &= \{r_{ij}\}_{i,j}, \quad A_k = \{k_{aj}\}_j, \quad A_l = \{l_{sj}\}_j, \quad A_K = \{K_q\}_j, \\ A_L &= \{L_s\}_j, \quad A_{cl} = \{cl_{sj}\}_j, \quad A_\Phi = \Phi, \end{aligned} \quad (14)$$

$$E_{cr} = \{cr_i\}_i, \quad E_{cp} = \{cp_j\}_j, \quad E_R = \{R_i\}_i, \quad E_D = \{D_j\}_j. \quad (15)$$

Назовем функцию типа Ψ' **общей потенциальной функцией** предприятия, ассоциированной с тем или иным потенциалом предприятия (в

збільшенні в'їзних туристичних потоків, а як наслідок зростання економіки цих країн.

Враховуючи ріст популярності поняття візова лібералізація в практичній площині, надаємо власне визначення цього терміну.

Візова лібералізація – це різні способи спрощення умов в'їзду до країни, яка ці умови застосовує.

Види візової лібералізації:

Оформлення через офіційні візові центри – отримання візи не через консульський відділ, а спеціалізовані візові центри, які можуть відкриватися в різних містах країни, що економить час та витрати на дорогу (практично всі країни ЄС, Україна, Велика Британія, Канада, Нова Зеландія, Пакистан, Аргентина, Азербайджан, Вірменія, Бахрейн, Бангладеш, Барбадос, Бруней, Камерун, Чилі, Китай, Куба, Еквадор, Єгипет, Ефіопія, Фіджі, Грузія, Гана, Індія, Індонезія, Іран, Ірак, Ізраїль, Йорданія, Ямайка, Японія, Казахстан, Кувейт, Киргизстан, Ліван, Макао, Македонія, Мадагаскар, Малайзія, Мексика, Мозамбік, Намібія, Нова Зеландія, Панама, Перу, Катар, Росія, Саудівська Аравія, ПАР, КНДР, Республіка Корея, Судан, Суринамі, Тайланд, Тайвань, Таджикистан, Туніс, Туркменістан, Туреччина, Уганда, В'єтнам, Венесуела, Ємен, Замбія, Зімбабве).

Скорочення терміну оформлення візи – може застосовуватися країною для в'їздів з метою лікування, на похорони родича тощо.

Зменшення вартості або звільнення від плати за візу певних груп населення – як-правило, застосовується для офіційних делегацій, спортсменів, митців тощо.

Електронні візи – передбачається заповнення візової анкети та отримання самої візи в он-лайн режимі, тим самим оминаючи бюрократичні процедури (Україна, Вірменія, Азербайджан, Бахрейн, Габон, Грузія, Індія, Кенія, Кувейт, Молдова, М'янма, Руанда, Сінгапур, Сан-Томе і Принсіпі, Сент-Кітс і Невіс, Шрі-Ланка, Туреччина, ОАЕ, Уганда, Замбія, Зімбабве).

Візи по прильоту – отримання візи в пунктах пропуску через державний кордон по прибуттю до країни (Ліван, Азербайджан, Україна, Єгипет, Туніс, Лаос, Непал, Кенія, Танзанія, Уганда, Намібія, Сейшельські острови, Мальдіви, Маврикій, Індонезія, Зімбабве, Мадагаскар, Ефіопія, Нігер, Гаїті, Ямайка, Оман, Сирія, Йорданія, Бахрейн, Ємен).

Транзитні візи – застосування чітко визначеного за терміном перебування «візового коридору» для громадян, які прямують до іншої країни.

Скасування віз за умови наявності віз інших країн/зон – як-правило, застосовується для громадян, у яких відкриті багаторазові Шенгенська віза та/або віза США та/або Британська віза (Панама, Коста-Ріка, Домінікана, Антигуа і Барбуда, Албанія, Македонія, Чорногорія, Сербія, Сан-Томе і Принсіпі).

Спрощене оформлення групових віз – як-правило, вводяться країнами для груп китайських туристів (Росія, Білорусь, Китай, Індія).

Короткий термін безвізового перебування – як-правило, вводиться країнами на 4-7 діб (Білорусь).

Безвіз для туристів, які придбали пакетні тури у місцевих туроператорів – це чітко заохочує візитерів до придбання національного туристичного продукту (Єгипет)

Безвіз для певних категорій іноземних громадян – як-правило застосовується для дипломатів та службовців (КНР, Україна, Індія, Мексика, Венесуела, В'єтнам, Домінікана, Єгипет, Іран, Камбоджа, Катар, Китай, Колумбія, Куба, Кувейт, Лаос, Марокко, Перу, Сінгапур, Таїланд, Туніс, Туркменістан, Уругвай).

Безвіз – скасування візового режиму з певними країнами, вважається одним з найвищих ступенів спрощення в'їзду до країни.

Введем следующие обозначения: x_j – искомый объем выпуска продукции j (управляющая переменная); r_{ij} – удельные затраты ресурса вида i на производство единицы продукции вида j ; k_{qj} – удельные затраты времени оборудования вида q при производстве единицы продукции вида j ; l_{sj} – удельные затраты труда персонала категории s при производстве единицы продукции вида j ; K_q – фонд рабочего времени оборудования вида q ; L_s – фонд рабочего времени персонала s -й категории; D_j – спрос на продукцию вида j ; cr_i, cp_j – цены на ресурсы вида i и продукцию вида j ; cl_s – удельная стоимость рабочей силы вида s ; R_i – объемы предложения ресурса i на рынке ресурсов; Φ – денежные средства предприятия.

В данной модели совокупным результатом производственной деятельности предприятия, вследствие выпуска продукции нескольких видов, может служить валовой выпуск в стоимостной форме. В этом случае производственный потенциал предприятия (его уровень) P определяется по формуле

$$P = \max_x \sum_j cp_j x_j \quad (7)$$

с учетом выполнения следующих условий:

$$\sum_j r_{ij} x_j \leq R_i \quad \forall i, \quad (8)$$

$$\sum_j k_{qj} x_j \leq K_q \quad \forall q, \quad (9)$$

$$\sum_j l_{sj} x_j \leq L_s \quad \forall s, \quad (10)$$

$$x_j \leq D_j \quad \forall j, \quad (11)$$

построения моделей потенциалов. Покажем это на примере использования линейной производственной функции вида (3) и ассоциированного с ней производственного потенциала предприятия.

Поскольку производственный потенциал P_{max} характеризует максимально возможный выпуск продукции, величина потенциала определяется (в простейшем случае) как решение задачи оптимизации такого вида:

$$P_{max} = \max_x \sum_j a_j x_j \quad (5)$$

при условии, что

$$0 \leq x_j \leq b_j. \quad (6)$$

где b_j – запасы ресурса вида j .

Необходимость ограничений вида (6) обусловлена неограниченностью сверху целевой функции (5) и экономическим содержанием задачи максимизации валового выпуска предприятия.

Данная модель демонстрирует качественное различие между производственными функциями и производственным потенциалом. Производственные функции отражают зависимость результата производства P от факторов производства. Модели потенциалов отражают зависимость максимально возможного результата производства P_{max} от тех же производственных факторов.

Для выявления более широкого спектра разновидностей потенциалов, а также их экономического и экономико-математического содержания рассмотрим несколько более сложную, но, в то же время, одну из простейших моделей планирования производственной программы предприятия, выпускающего несколько видов продукции и использующего для ее производства ресурсы различного вида.

В'їзд за внутрішнім паспортом – як-правило застосовується з використанням ID-паспорту задля можливостей ідентифікації візитерів (Україна-Туреччина, Україна-Республіка Білорусь).

Безмитна зона – скасування не лише візових бар'єрів, а також митних (Шенгенська зона, Митний союз Євразійського Економічного Союзу тощо).

Комбінована візова політика – використання декількох видів візової лібералізації для різних країн, як-правило застосовується у більшості країн світу, включаючи Україну.

Вплив спрощення візової політики країн G-20 на в'їзні туристичні потоки та доходи від іноземних туристів. Прогноз UNWTO показав, що у 2013-2015 роках приблизно 17% туристів могли стикнутися з візовими вимогами для в'їзду до країн G20. Реагуючи на подібні виклики, країни G20 дослідили, що мають можливість отримати від 20 мільйонів (низький вплив) до 112 мільйонів (високий вплив) додаткових міжнародних туристів до 2015 року, якщо застосують можливості для спрощеного візового режиму. Передбачалося, що додаткові туристи згенерують від 38 до 206 млрд. доларів США додаткових надходжень до економіки країн. Також додаткові візитери можуть створити 3,1 млн додаткових робочих місць у секторі туризму до 2015 року. Загальна кількість додаткових робочих місць (включаючи прямі, непрямі та індуковані наслідки) до 2015 року прогнозувалась на рівні від 940 000 до 5,1 млн. [1]. Враховуючи, що візова лібералізація дещо затягнулася у часі (наприклад, безвізовий режим України з ЄС запроваджено лише у 2016 році замість очікуваного 2013), то наслідки змістилися в часі, але тенденції цілком співпадають [2].

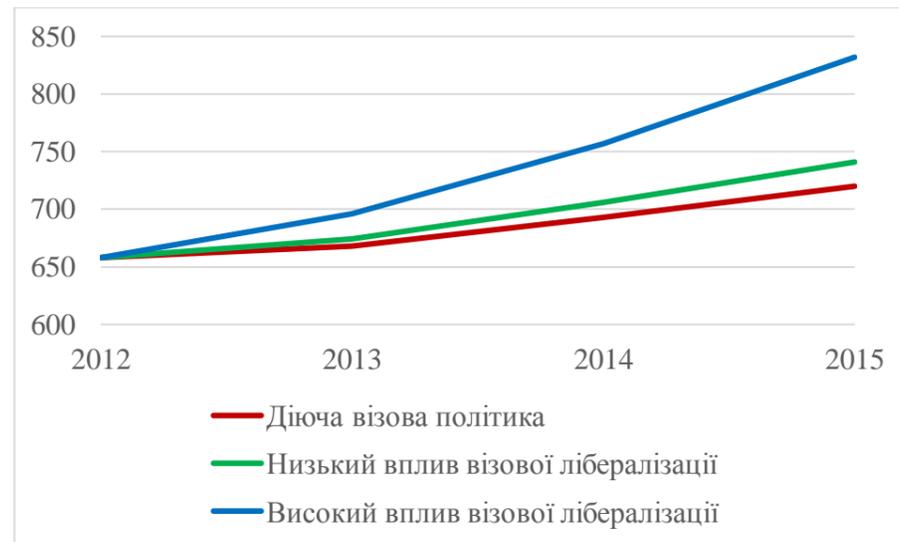

Рис. 1. Прогноз кількості прибуттів міжнародних туристів до країн G20 (млн.) [1]

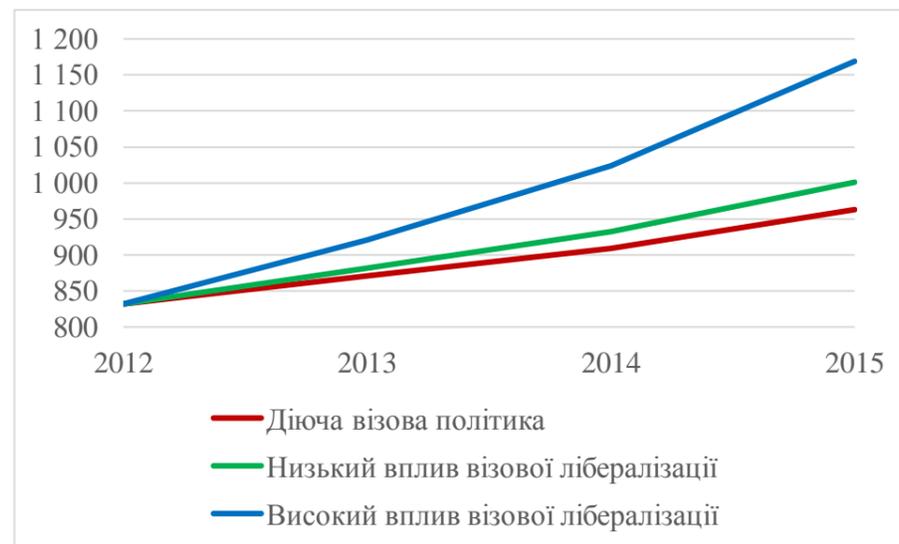

Рис. 2. Прогноз витрат міжнародних туристів в країнах G20 (млрд. дол. США) [1]

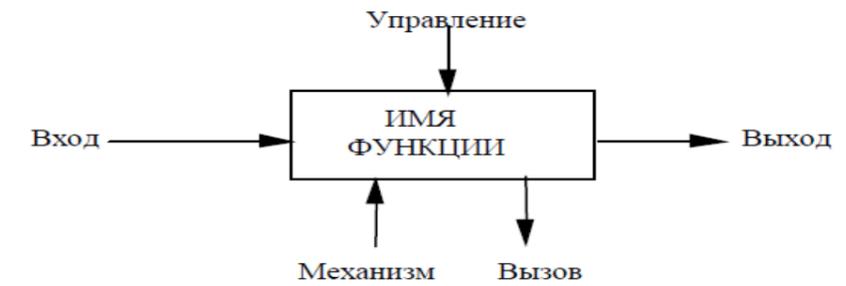

Рис. 1. Схематическое представление функции (процесса), [16].

Семантика методологии IDEF0 предусматривает следующую классификацию объектов, отображаемых стрелками.

Вход – это объекты (материал, энергия, информация), которые используются или преобразуются функцией для получения выхода.

Выход – это объекты (материальные либо информационные), произведенные функцией.

Механизм – это объекты (оборудование, персонал), при помощи которых вход преобразуется в выход.

Управление – это условия, при которых выход блока будет правильным.

Как можно видеть, модель бизнес функции (процесса) по существу является обобщением ПФ и позволяет унифицировать описание деятельности любого вида, выделяя в нем стандартные типы факторов (в модели бизнес-процесса – это вход, управление и механизм). Таким образом, во всех подобных концептуальных моделях экономической деятельности результат такой деятельности, т.е. выход, является функцией структуры (количества и качества) входов, включая управление и механизмы.

Рассмотренные выше производственные функции относятся к классу (простейших) функциональных моделей экономических субъектов, позволяют в явном виде указать факторы, определяющие результат экономической деятельности, а также функциональную зависимость результатов деятельности таких субъектов от указанных факторов, и могут служить основой для

где Q – объем производства; L, R – затраты труда и капитала; A – технологический коэффициент; α, β – коэффициенты эластичности по труду и капиталу.

В общем виде производственная функция определяется как зависимость f того или иного результата производства P от влияющих на этот результат факторов $x=(x_1, \dots, x_n)$, где n – количество действующих (учитываемых) факторов:

$$P=f(x). \quad (2)$$

Частными случаями производственной функции такого типа являются линейная

$$P(x) = \sum_j a_j x_j, \quad (3)$$

и мультипликативная ПФ

$$P(x) = \prod_j x_j^{\alpha_j}, \quad (4)$$

где $\{a_j\}$ и $\{\alpha_j\}$ – множества параметров ПФ.

Другой тип общей концептуальной модели, как основы систематизации факторов, влияющих на результат той или иной деятельности, может служить модель бизнес-процесса (функции), определяемая стандартом IDEF0 [16].

В соответствии с этим стандартом любая функция (процесс) представляется в виде блока (см. рис. 1) – графического изображение процесса данной функции (операции, действия, работы, задачи), происходящего в течение определенного времени и имеющего распознаваемые результаты [27, с. 34]. Блок отображает преобразование "входа" в "выход" при помощи "механизма" под действием "управления".

Таблиця 2

Туристичні потоки до України із заможних країн, з якими діє візовий режим

Складено автором за інформацією [3][5][6]

№	Країна	ВВП на душу населення (\$)	Показник до українського ВВП на душу населення (разів)	Кількість в'їздів в 2017 р.
1	Катар	67269,64	25,36	283
2	Сінгапур	54052,85	20,38	485
3	Австралія	50795,30	19,15	5 799
4	Нова Зеландія	37679,19	14,20	968
5	Пуерто-Ріко	28662,99	10,80	–
6	Кувейт	27612,75	10,41	1 461
7	Багами	24691,66	9,31	10
8	Бахрейн	23747,19	8,95	296
9	Саудівська Аравія	20201,68	7,62	2 586
10	Тринідад і Тобаго	18450,38	6,95	33
11	Палау	17812,92	6,71	–
12	Барбадос	16566,24	6,24	3
13	Сейшели	16149,00	6,09	36
14	Уругвай	15976,62	6,02	58
15	Антигуа і Барбуда	15220,63	5,74	22
16	Оман	13811,60	5,21	602
17	Коста-Ріка	12248,66	4,62	66
18	Ліван	11647,59	4,39	5 847
19	Малайзія	10756,83	4,05	444
20	Маврикій	10018,39	3,78	121
21	Екваторіальна Гвінея	9853,57	3,71	12
22	Гренада	9764,61	3,68	87
23	Мальдівські острови	9721,45	3,66	113
24	Мексика	8958,50	3,38	1 359
25	Китай	8833,28	3,33	35 272

Станом на квітень 2018 вимоги щодо оформлення візи для в'їзду в Україну застосовуються до іноземців – громадян 128 держав [3]. Слід зазначити, що деякі

з цих країн відносяться до тих, де рівень ВВП на душу населення один з найбільших в світі. Крім того, багато з держав, до громадян яких застосовується візовий режим з Україною, мають ВВП на душу населення вищий, ніж в Україні (табл. 2). Як видно з таблиці 2, існує пряма залежність між необхідністю отримувати візу та обсягом в'їзного туристичного потоку, так як з усіма країнами, з якими встановлено візовий режим, кількість туристів є незначною. Для прикладу, у Грузії діє візовий режим із 95 країнами [4]. Отже, українська візова політика є нелояльною для в'їзних туристичних потоків

Проте впродовж 2015-2017 рр. Україна здійснила декілька важливих кроків щодо візової лібералізації, а саме:

скорочення терміну оформлення української візи до п'яти робочих днів (раніше – 15 днів);

зменшення вартості візи до 65 дол. США (раніше – 85-200 дол. США);

оформлення візи по прильоту для громадян КНР в аеропортах «Бориспіль», «Київ» (Жуляни) та «Одеса»;

запровадження електронних віз для громадян 46 країн;

відкриття візових центрів в Китаї;

в'їзд за внутрішнім паспортом для громадян Туреччини;

безвіз для громадян Індії та Мексики, які в'їжджають за дипломатичним паспортом;

запровадження безвізу з ОАЕ.

Наказом МЗС передбачається можливість оформлення e-Віз громадянам 46 держав для в'їзду в Україну з діловою або туристичною метою (Австралія, Антигуа і Барбуда (до моменту набрання чинності угодою про безвіз), Багамські Острови, Барбадос, Бахрейн, Болівія, Бутан, Вануату, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Гренада, Домініка, Домінікана, Індонезія, Камбоджа, Катар (до моменту

Введем понятие состояния носителя потенциала как системы, под которым будем понимать множество устойчивых значений его переменных параметров. Аналогично будем трактовать и понятие состояния надсистемы носителя потенциала, т.е. состояние его окружающей (внешней) среды. В таком случае в качестве фактора потенциала будет выступать любой параметр состояния носителя потенциала и внешней среды, оказывающий влияние на уровень потенциала, а подразделение всех факторов произвольного потенциала на эндогенные (внутренние) и экзогенные (внешние) является объективным следствием открытости экономических систем.

Один из возможных подходов к систематизации факторов, обуславливающих уровень потенциалов предприятия, вытекает из приведенного выше толкование экономической деятельности, принятого в МСОК, согласно которому содержание такой деятельности сводится к использованию факторов производства для производства конечного для предприятия продукта. Заметим, что речь в цитируемой редакции МСОК идет о факторах, определяющих результаты экономической деятельности вообще, а не о предельных результатах экономической деятельности как индикаторах уровня потенциала. К таким факторам на высшем уровне иерархии факторов представители разных экономических школ относят землю (природные ресурсы), капитал (основной и финансовый), труд (трудовой капитал), предпринимательские способности (труд предпринимателя, высшего менеджмента), технологический прогресс, информацию (информационные ресурсы). Нередко в экономической литературе указанные факторы обозначаются как входные ресурсы: природные, трудовые, финансовые, информационные, материально-вещественные и т.п.

Примером реализации этого подхода являются производственные функции (ПФ), выражающие количественную зависимость результата производства (объем выпуска) от факторов производства (затрат ресурсов, уровня технологии и проч.). Так, например, функция Кобба-Дугласа в общем виде имеет такой вид:

$$Q=A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta}, (1)$$

продукта. Для настоящего исследования полезной будет и более общая, философская трактовка понятия деятельности: деятельность – это специфически человеческая форма активного отношения к окружающему миру, содержание которой составляет его целесообразное изменение и преобразование [5]. Результат (произвольной деятельности) трактуется толковыми словарями (см., например, [19]) как то, что получено в завершение какой-нибудь деятельности, работы.

Опираясь на приведенные выше представления, можно видеть, что измерение потенциалов предприятия – это ни что иное как измерение (оценка) максимально возможных результатов соответствующей деятельности, осуществляемой предприятием.

Анализ потенциалов экономических субъектов как объектов оценивания, проведенный рядом ученых в работах [1, 3, 12, 25, 26], показывает, что оценки потенциалов представляют собой прогноз предельных результатов соответствующей деятельности носителя потенциала, находящегося в определенном состоянии на момент оценки. Зависимость указанных результатов от прогнозируемых условий деятельности субъекта экономики послужило основанием для введения в экономическую теорию потенциалов понятия потенциальной функции, характеризующей зависимость уровня потенциала, т.е. максимально возможного результата соответствующей деятельности, от всей гаммы влияющих на этот результат факторов [11, 26]. Из этого следует, что в основе построения потенциальных функций, характеризующих тот или иной потенциал предприятия, и предполагающего измерение уровня потенциала при всевозможных условиях, должны лежать представления об основных факторах, ассоциированных с этими условиями и оказывающих влияние на уровень потенциала.

Как известно, **фактор** (от лат. factor – делатель, творец чего ни будь) – это движущая сила, **причина** какого-нибудь процесса, обуславливающая его или предопределяющая его характер [24]. **Причина** – это то, что вызывает, производит или обуславливает что-то другое, без чего не было бы другого – следствие, это изменение, вызывающее другое изменение [17, 18].

набрання чинності угодою про безвіз), Коста-Ріка, Кувейт, Лаос, Маврикій, Малайзія, Мальдіви, Мексика, Мікронезія, М'янма, Непал, Нікарагуа, Нова Зеландія, Оман, Палау, Перу, Самоа, Ель-Сальвадор, Саудівська Аравія, Сейшельські Острови, Сент-Вінсент і Гренадини, Сент-Люсія, Сінгапур, Суринам, Таїланд, Тимор-Лешті, Тринідад і Тобаго, Тувалу, Фіджі, Ямайка). Оформлення е-Віз здійснюється централізовано в МЗС з використанням створеної платформи <https://evisa.mfa.gov.ua> [7].

Успішні приклади візової лібералізації країн. Аби в повній мірі усвідомити той потенціал від лібералізації візового режиму та її вплив на в'їзний туризм, варто провести аналіз досвіду країн, які провели зміни візової політики.

Розширення програми безвізового в'їзду до США Visa Waiver. Сполучені Штати в листопаді 2008 року включили в програму безвізового в'їзду країни, які до того виконали всі нормативні вимоги, а саме: Естонію, Латвію, Литву, Республіку Корея, Словаччину, Угорщину та Чеську Республіку [8]. Впродовж наступних трьох років кількість прибуттів з цих країн збільшилась на 46%. Наслідки зміни візової політики в різних країнах коливаються від 3% (Естонія) до 101% (Чеська Республіка).

Австралійська програма ETA. Передбачивши велику кількість туристів на Олімпійських іграх 2000 року в Сідней, уряд Австралії в 1996 році запустив програму електронної туристичної системи (ETA) [9]. Паспорт туриста, прив'язаний до системи, перевіряється до прибуття в країну аби підтвердити, що він має право на в'їзд до Австралії, а потім вчергове співробітниками прикордонної служби по прильоту.

Програма ETA була запроваджена для апробації на відібраних ринків протягом кількох років починаючи з 1996 року. Загалом було досліджено та проаналізовано дані для 21 туристичного ринку. Середній ріст прибуттів склав 7,9% в рік (середні річні темпи зростання серед досліджуваних ринків) за відповідний трирічний період після початку дії програми для кожної країни. Діапазон коливався від –21,9% для Республіки Кореї, яка була у розпалі фінансової кризи, до 24,8% для Ірландії. Після коректив в програмі, ETA нарахувала середнє зростання кількості прибуттів в Австралію з відповідних

ринків у 8,9% на рік з діапазоном від 1,7% (Японія та Індія) до 19,4% (Фінляндія) за відповідний трирічний період.

Візова політика Великої Британії для Тайваню. У березні 2009 року Велика Британія дозволила туристам з Тайваню безвізовий в'їзд на термін до шести місяців. Кількість прибуттів в 2009 році різко зросла на 39,6%, але почала спадати в 2010-2011 роках. Середньорічний приріст прильотів з Тайваню в 2009-2011 роках склав 6,6%. Спад 2010 та 2011 років ймовірно був спричинений запровадженням для туристів з Тайваню безвізового в'їзду в країни Шенгенської зони. Зміна візової політики Великобританії, однак, призвела до зростання на 3,3% кількості прибуттів з Тайваню.

Індійська програма з отримання візи по прибутті. З січня 2010 року Індія розпочала програму видачі віз по прибутті для громадян 11 країн (В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Люксембург, М'янма, Нова Зеландія, Сінгапур, Філіппіни, Фінляндія, Японія). Попри те, що віза дозволяла здійснити лише один в'їзд до країни впродовж 60 днів, програма мала позитивні результати. Загальна кількість прибуттів з цих 11 країн збільшилась в 2010 році на 10,6%, при чому кількість туристів зросла з усіх країн окрім М'янми.

Візова політика Канади для громадян Чехії та Мексики. За законом усі, хто подорожує до Канади, потребують візи на тимчасове проживання. Звільнення від віз громадян певних країн залежить від її оцінки, що формується на основі питань безпеки, проблеми імміграції, двосторонніх та торговельних відносин тощо. На сьогоднішній день більше 90% туристів не потребують отримання канадської візи.

У жовтні 2007 року Канада скасувала візи для громадян Чеської Республіки. Як наслідок, протягом 2007 та 2008 років кількість прибуттів чеських туристів до Канади збільшилося в цілому на 36,5%, з яких 20% – внаслідок скасування візового режиму. Проте, у червні 2009 року Канада відновила візову вимогу для чеських громадян. З 2009 по 2011 рік кількість прибуттів з Чехії скоротилося майже на 70% (в середньому 27% на рік). Приблизно 41% річного падіння було обумовлено візовою вимогою.

разработке классификации потенциалов на основе одного из ключевых классификационных признаков – типа фактора, оказывающего влияния на уровень потенциала. Данное обстоятельство и послужило основанием для обоснования цели настоящего исследования.

Постановка задачи

Цель статьи состоит в уточнении в рамках общей проблемы систематизации потенциалов промышленного предприятия и с целью ее решения содержания понятия потенциала и понятия факторного потенциала предприятия на основе простейших экономико-математических моделей, обоснования необходимости введения в теорию понятий общей и мгновенных потенциальных функций предприятия как инструментов решения проблемы классификации потенциалов и различных по своему содержанию практических задач управления предприятиями.

Основные результаты

В соответствии с современными толкованиями потенциалов в экономике потенциал рассматривается как признак, характеризующий способность носителя потенциала осуществлять определенную деятельность, достигать в этой деятельности определенных результатов [10, 26]. Таким образом, ключевыми базовыми понятиями экономической теории потенциалов являются понятие носителя потенциала, понятие экономической деятельности и понятие результата (результатов) такой деятельности.

Носителями потенциалов в экономике (носителями способности к той или иной деятельности) являются экономические субъекты произвольного уровня иерархии от наднациональных экономических образований до отдельного работника предприятия либо частного предпринимателя. В микроэкономике носителями потенциалов являются предприятия и их структурные подразделения произвольного уровня общности.

Понятие экономической деятельности является общепризнанным и подробно рассмотрено в МСОК [15, с. 17]. Согласно МСОК – это деятельность по использованию факторов производства для производства конечного

И.Н. Карапейчика [9], потенциал предприятия различными учеными трактуется как совокупность определенных ресурсов или активов предприятия, как критическая масса ресурсов, как совокупность факторов и условий, как способность, готовность либо мера готовности к осуществлению той или иной деятельности и т.п. [4, 7, 14, 22, 23]. Такое разнообразие взглядов на природу потенциалов в экономике, понимание под потенциалами качественно различных сущностей служит препятствием на пути создания единой методологии и принципов классификации потенциалов, а также разработки методов их измерения. Однако наиболее негативным следствием такого положения является обилие элементов эклектики и противоречий в теоретических построениях экономики потенциалов [26].

Решению этой проблемы посвящена фундаментальная статья А.Б. Алёхина и А.Б. Брутман [26], в которой изложен аксиоматический подход к построению экономической теории потенциалов, основанной на концепции потенциала как определенной способности экономических субъектов, развиваемой рядом ученых в таких работах, как [1, 2, 3, 9, 10, 21, 26], и систематизированы ее основные положения. В рамках этого подхода в качестве базового понятия принимается понятие потенциала и с применением правил логического вывода формируются представления о носителях потенциалов, классификационных признаках потенциалов и методологии их систематизации, особенностях потенциалов как объектов измерения, методологических основах измерения потенциалов, учитывающих указанные особенности, а также о сферах и направлениях применения оценок потенциалов в задачах управления развитием предприятий.

Понятие факторного потенциала впервые предложено в статье [11], базируется на критике концепции ресурсного потенциала и ресурсно-факторного подхода к измерению потенциалов [2, 8, 13] и рассматривается как методологически корректная альтернатива понятию ресурсного потенциала. Однако в работах, оперирующих понятием факторного потенциала, недостаточно изучены возможности данного понятия в

В червні 2009 року Канада запровадила візовий режим для громадян Мексики. Кількість прибуттів скоротилися на 37% і 29% у 2009 та 2010 роках відповідно. В період з 2009 по 2011 рік кількість туристів з Мексики скоротилася майже вдвічі від показника 2008 року (більшість відмовилась від поїздки внаслідок введення візового режиму). Візові вимоги щороку зменшують кількість прибуттів з Мексики на 21,5%.

Російський ринок (різні роки). Дані з десяти дестинацій, що провели лібералізацію візової політики з Росією впродовж 2000-2010 років були проаналізовані аби оцінити результати проведених змін. Вони включали в себе надання віз по прибуттю (Ліван в 2004 році та Кіпр (не-шенгенська віза по прибуттю в 2005 році), безвіз для груп туристів (Китай в 2000 році), безвізовий в'їзд у конкретні місяці року (Хорватія в 2008 році) та безвізовий в'їзд для відпочиваючих (Бразилія в 2008 році, Чилі в 2010 році, Колумбія в 2010 році, Ізраїль в 2008 році, Сербія в 2009 році, Філіппіни в 2007 році та Таїланд в 2005 році). Розрахований ефект від політики лібералізації коливався показав збільшення кількості туристів від 2% до 89% з середнім зростанням 21%.

Південнокорейська візова політика щодо КНР. Республіка Корея є однією з найближчих туристичних дестинацій для Китаю. Однак, з 2001 по 2005 рік Корея втрачала долю на ринку китайських туристів. В лютому 2008 року Китай був включений в програму безвізового в'їзду на острів Чеджу (найбільший острів та туристична дестинація Кореї). До 2009 року кількість прибуттів туристів зростає на 64,5% в порівнянні з 2005 роком.

Це стало трампліном для подальшої лібералізації. В 2011 році Корея стала найпопулярнішою закордонною дестинацією серед китайців, прийнявши понад 2 мільйони туристів – зростання на 65% порівняно з 2009 роком. Одним з факторів зростання стала корейська ініціатива з видачі багаторазових віз окремим групам китайських туристів. Корея й надалі продовжує процедуру полегшення в'їзду в країну громадян КНР. Так, було проголошено про намір надати дворазові візи для китайців, по яким можна двічі відвідати країну у визначений період часу з туристичною метою.

Електронна система видачі дозволів на поїздку в США (ESTA). Програма ESTA, започаткована Сполученими Штатами на початку 2009 року, заслуговує особливої уваги. Як електронний аналог існуючої програми I-94W, програма ESTA була запроваджена з метою підвищення безпеки та зменшення кількості відмов туристам при в'їзді до країни [10].

До 2009 року громадяни країн, яким непотрібна американська віза, могли в'їхати в США заповнивши паперову форму на кордоні. Після запровадження системи ESTA, такі туристи мали подати заявку на електронний дозвіл до поїздки. Після позитивного розгляду дозвіл ESTA діє впродовж двох років. Кількість прибуттів туристів з країн, що мають право на участь в системі ESTA, скоротилось на 9,5% в 2009 році. Однак, так падіння головним чином було пов'язано з глобальною економічною ситуацією і немає підтверджень того, що воно може бути спричинене шляхом зміни візової політики.

Програма ESTA викликала ще більше занепокоєння через запровадження у вересні 2010 року комісії за отримання дозволу в розмірі \$14. Однак, сама програма не мала значного негативного впливу на кількість туристів з країн, громадянам яких не треба отримувати американську візу, незважаючи на сприйняття нової системи як обмежуючої політики з боку США.

Країна Ліван, яка теж мала проблеми з відновленням туристичного потоку після багаторічних військових дій, служить прикладом імплементації системи «віза по прибуттю», що спрямована на полегшення бюрократичної процедури для іноземних відвідувачів.

Туристи можуть отримати візу після прибуття в Міжнародний Аеропорт в Бейруті або на будь-якому іншому кордоні на строк максимального перебування три місяці та за умови, що вони мають підтверджений повернення (зворотні квитки, номер телефону та адреса проживання в Лівані). Віза по приїзду безкоштовна для перебування до одного місяця, а до трьох місяців – вартість становить 35-70 доларів США.

Крім того, туристичні групи (від восьми та більше чоловік) можуть скористатися візою по прильоту, за умови, що вони придбали путівку у

потенциала, которые по своему содержанию нередко противоречат друг другу, а по формулировке зачастую не отвечают тем или иным методологическим требованиям, предъявляемым к определениям научных понятий. Имеются разночтения и в вопросе о носителях потенциалов (различные ученые приписывают соответствующий признак различным экономическим объектам). Теория потенциалов пока не может предложить и научно обоснованные общепризнанные классификации потенциалов предприятий, свободные от элементов эклектики и способные выступать в качестве эффективного инструмента развития самой теории и решения задач управления предприятиями на практике. Немало вопросов вызывают известные в теории подходы к измерению потенциалов экономических субъектов. Авторы многих публикаций по существу подменяют объект измерения другими экономическими объектами, вследствие чего получаемые с помощью таких подходов оценки характеризуют не уровень потенциала предприятия, а свойства иных объектов либо других свойств предприятия.

Неточность и неоднозначность определения потенциалов в экономике, описательный, неконструктивный характер дискуссионных по своему строению классификаций потенциалов, препятствующих разработке эффективных методов измерения уровня потенциалов и получение его достоверных, научно обоснованных оценок, затрудняет и решение вопросов определения сфер эффективного применения оценок потенциалов в задачах управления предприятиями.

Понятие факторного потенциала появилось в экономической теории потенциалов относительно недавно и не является общепризнанным, однако скрывает в себе новые возможности для выявления, изучения и методологически более строгого описания существующих разновидностей потенциалов предприятий, что может служить теоретической основой для их систематизации.

Анализ последних исследований и публикаций

В современной научной литературе одновременно сосуществуют качественно различные представления о содержании понятия потенциала экономических объектов. Как отмечается в обзорно-аналитической статье

Шпак С.А.

ведущий специалист ООО «РЕЙЛТРАНСХОЛДИНГ», г. Мариуполь

ФАКТОРНЫЕ ПОТЕНЦИАЛЫ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ И ИХ РАЗНОВИДНОСТИ

Аннотация. На основе концептуальных экономико-математических моделей промышленного предприятия уточнено содержание понятий потенциала, факторного потенциала и потенциальной функции как инструментов выявления и систематизации факторных потенциалов предприятия; обоснована целесообразность подразделения потенциальных функций на общие и мгновенные в зависимости от структуры учитываемых факторов и сферы применения оценок потенциалов в задачах управления развитием промышленных предприятий.

Ключевые слова: промышленное предприятие, факторный потенциал, потенциальная функция, экономико-математическая модель.

Annotation. Based on the conceptual economic-mathematical models of an industrial enterprise, the content of the concepts of potential, factor potential and potential function as tools for identifying and systematizing the factor potentials of an enterprise was clarified; the expediency of the division of potential functions into general and instantaneous, depending on the structure of the factors considered and the scope of application of potential assessments in the tasks of managing the development of industrial enterprises, is justified.

Keywords: industrial enterprise, enterprise factor potential, potential function, economic and mathematical model.

Постановка проблемы

Несмотря на то, что экономическая теория потенциалов и, в частности, ее микроэкономическое направление в последнее десятилетие является объектом исследования многих ученых, методологические основания этой теории все еще остаются недостаточно разработанными. Это проявляется, прежде всего, в существовании большого числа качественно различных определений понятия

зарегистрованного туроператора в Ливані. Відвідувачі, які є громадяни неприйнятних країн для отримання цієї візи, можуть отримати візу після прибуття за умови наявності у них письмового повідомлення, зробленого ліванською імміграційною Дирекцією, яка підтверджує можливість отримання візи.

Висновки та пропозиції. З метою збільшення міжнародних туристичних потоків, спрощення режиму поїздок іноземних туристів до України та притоку інвестицій в економіку нашої країни пропонується активізувати процес лібералізації візової політики України, а саме:

В односторонньому порядку скасувати візовий режим для громадян країн, ВВП на душу населення яких більше ніж в Україні, насамперед з Китайською Народною Республікою, Державою Катар, Державою Кувейт, Королівством Саудівська Аравія, Султанатом Оман, Королівством Бахрейн, Австралією, Новою Зеландією, Східною Республікою Уругвай, Республікою Чилі, Республікою Перу, Республікою Коста-Ріка, Республікою Ель-Сальвадор, Південно-Африканською Республікою, Малайзією, Республікою Сінгапур, Королівством Таїланд, Йорданським Хашимітським Королівством.

Збільшити термін перебування громадян іноземних країн в Україні з 90 до 180 днів.

Розширити перелік країн, громадяни яких мають можливість оформлення електронних віз для в'їзду в Україну з діловою або туристичною метою.

Розробити полегшений механізм отримання візи для організованих груп туристів.

Скасувати необхідність отримання української візи тим іноземним громадянам, у яких відкриті багаторазові Шенгенська віза та/або віза США та/або Британська віза.

Запровадити для іноземних громадян, які прямують через міжнародні контрольно-пропускні пункти України транзитом з однієї країни до іншої, 144-годинний (6 діб) режим безвізового в'їзду.

Розширити вибір мови заповнення онлайн анкети для оформлення української візи безпосередньо по прильоту в міжнародні аеропорти «Бориспіль», «Київ», «Одеса» (насамперед, забезпечити переклад он-лайн візових анкет з української мови на китайську), шляхом внесення зміни до абзацу 2, пункту 3.1. Інструкції про порядок оформлення іноземцям та особам без громадянства віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, затвердженої наказом МЗС від 26.07.2011 р. №196.

Опрацювати можливість розширення мережі українських візових центрів, в першу чергу в тих державах, де відсутні закордонні дипломатичні установи України.

Реалізація даних пропозицій значно сприятиме спрощенню візових формальностей для бажаючих відвідати Україну з метою туризму або бізнесу та стане прогресивним кроком на шляху розвитку туристичної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The Impact of Visa Facilitation on Job Creation in the G20 Economies // UNWTO, WTTC. – 2012.
2. Китайские туристы совершили около 100 тыс поездок в Россию [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.tourprom.ru/news/39016>.
3. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mfa.gov.ua>.
4. Consular Department of the Ministry of Foreign Affairs of Georgia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.geoconsul.gov.ge/HtmlPage/Html/View?id=956&lang=Eng>.
5. Державна прикордонна служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dpsu.gov.ua>.

6. Рейтинг стран по ВВП на душу населения 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya-2017>.
7. Issuance of e-Visas for entering Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://evisa.mfa.gov.ua>.
8. U.S. Department of State — Bureau of Consular Affairs [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://travel.state.gov/content/travel.html>.
9. Department of Immigration and Border Protection (DIBP). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eta.immi.gov.au/ETAS3/etas>.
10. U.S. Department of Homeland Security [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://esta.cbp.dhs.gov/esta>.